

CONFESSIONIS
 AMBROSIANÆ
 LIBER SECVNDVS,
 OCTO CAPITA
 COMPLECTENS.

CAPVT PRIMVM
 De peccato Originali.

I. Primum hominem Adam, cum mandatum Dei in Paradiso fuisset transgressus, & sanctitatem ac iustitiam, in qua constitutus fuerat, amisisse, & indignationem Dei atque adeo mortem ipsam, quam illi Deus fuerat comminatus, incurrisse.



PE homo diuini opificij dignatione formatus, ad hoc terrestris creaturæ effectus est dominus, vt diuinis institutionibus parens, eius tantum & voluntatem seruariet, qui se in tantis rebus dominum præfecisset ex nihilo. Qui in ipso exordio, non nescius deprauatus inuidia, dum super indultum Dei opificium cupit fieri, quod natura non dederat, amisit gratiam quam creatoris pietas attribuerat: continuo ob concupiscentiam diabolicæ deceptionis, sententiam mortis præuaricator in currens etiam ad futuræ ex se stirpis originem propagauit, vt diuina hoc loco re-
 te sententia completetur: * Inuidia diaboli, mors introiuit in orbem terrarum. Ita per occasionem delicti, in vniuersis peccatoribus diabolus mortis sortitus est imperium, atque omnes à Deo deuiantes,
 H 2 peccati

Homo à Deo
 creatus est, vt
 ipsius voluntati
 pareres.

Sententiam
 mortis ppter
 inobedienciã
 incurrit Adã,
 & cum eo to-
 ta posteritas
 per propaga-
 tionem.
 * Sapient. 2.

peccati vinculo obstrictos, squalentis tartari clausos ergastulo possidebar. *Tom. 2. lib. de mysterio pasche, Cap. 3.*

Adam nõ sua culpa, sed vitio lapsus est vxoris.

Accipiens, inquit, (Eua) de fructu eius mandauit, & dedit viro suo simul, & manducauerunt ambo. Bene prætermisum est vbi decipitur Adam, quia nõ sua culpa, sed vitio lapsus vxoris est. Et aperti sunt, inquit, oculi eorũ, & cognouerũt quòd nudi essent. Et ante quidem nudi erant, sed nõ sine virtutum integumentis. Nudi erant propter morum simplicitatem, & quòd amictum fraudis natura nesciret. Nunc autem multis simulationum inuolucris mēs humana velatur. Ergo posteaquam spoliatos se illa sinceritate & simplicitate viderunt integræ incorruptæque naturæ, querere mundana & manufacta cœperunt, quibus nuda suæ mentis operirent: delectationes delectationibus, & mundi huius vmbrales voluptates velut folia folijs affluentes, quibus obumbrarent genitale secretum. Nam quomodo clausos oculos corporis habuit Adam, qui omnia animãtia ita vidit, vt & his nomen imponeret? Quomodo cognouerũt? id est, interiore & altiore scientia non tunicam sibi, sed virtutum deesse velamina. *Tom. 4. lib. de paradiso, Cap. 13.*

Primi nostri parentes spoliantur propter peccatum sinceritate ac simplicitate integræ incorruptæque naturæ.

Quid est ergo: Adam vbi es? id est, non in quo, sed in quibus es? Non ergo interrogatio est, sed increpatio. De quibus, inquit, bonis, de qua beatitudine, de qua gratia in quam miseriam recidisti? Dereliquisti vitam æternam & accumulatus es morti, consepultus errori. *Tom. 4. lib. de paradiso, Cap. 14.*

Adam peccando dereliquit vitam æternam & accumulatus est morti.

Denique nec Adam in paradiso positus nudum se putabat, nisi postea quàm commisit præuaricationis errorem. Et reus, amictu sapientiæ ac iustitiæ, mandatorũ cœlestium præuaricatione nudatus, nudum se vidit, & folijs operiendum putauit. *Tom. 4. lib. de Arca & Noe, Cap. 30.*

Amictum sapientiæ ac iustitiæ amittit Adã dum peccat.

Non est nudus, nisi quem culpa nudauerit. Denique in superioribus habemus quòd Adã posteaquam
Dei

Dei mandatum prævaricatione deseruit, & peccati grauis æra contraxit, nudus erat. Vnde & ipse ait: * Vocem tuam audiui in paradiso, & timui, quia nudus sum, & abscondi me. Intellexit enim se esse nudum, qui infulas diuinæ protectionis amiserat. Et ideo latebat, quia vestem fidei non habebat, quam vtrique prævaricando deposuit. *Tom. 4. lib. de Ioseph patriarcha, Cap. 5.*

* Gen. 3.

Adā latebat, quia veste fidei exutus erat.

Homo quidam ex Hierusalē descendebat in Hiericho. Hiericho figura istius mundi est: in quam de paradiso, hoc est, de Hierusalē illa cœlesti ciuitas Adam, prævaricationis prolapsione descendit: hoc est, de vitalibus ad inferna demigrans, cui non loci, sed morum mutatio naturæ suæ fecit exsilium. Longe enim mutatus ab illo Adam, qui inoffensa beatitudine fruebatur: vbi in secularia peccata deslexit, incidit in latrones. In quos non incidisset, nisi his mandati cœlestis deuius se fecisset obnoxium. Qui sunt isti latrones, nisi Angeli noctis atque tenebrarum, qui se nonnumquam transfigurant in Angelos lucis, sed perseuerare non possunt? Hi ante depoliant quæ accepimus indumenta gratiæ spiritualis, & sic vulnera inferre consueverunt. Nam si intemerata, quæ summus indumēta seruemus, plagas latronum sentire non possumus. Caue ergo ne ante nuderis, sicut Adam ante nudatus est, mandati cœlestis custodia destitutus, & exutus fidei vestimento, & sic letale vulnus accepit. In quo omne genus occidisset humanum, nisi Samaritanus ille descendens, vulnera eius acerba curasset. *Tom. 5. lib. 7. Commentariorum in cap. 10. Luca.*

Letale vulnus accepit Adam, in quo totū hōminum genus occidisset, nisi à Samaritano vulnus curatiō esset.

II. Ad prævaricationem non ipsi soli, sed toti illius posteritati nocuisse.

Qvis iste peccati est fenerator, nisi diabolus? à quo Eva mutuata peccatum obnoxiaë successionis, vlturis omne genus descænerauit humanum. *Eua maculata totam posteritatem infecit.* *Tom. 4. lib. de Tobia, Cap. 9.*

Diabolus Euam decepit, vt supplantaret virū, ob-
ligaret hæreditatem. *Cap. 23. eiusdem libri.*

*Omnes vul-
nere primorū
parentū clan-
dicamus.*

mei circumdabit me.] Alia est iniquitas nostra, alia
calcanei nostri, in quo Adam dente serpentis est vul-
neratus, & obnoxiam hæreditatem successionis huma-
næ suo vulnere dereliquit, vt omnes illo vulnere
claudicemus. *Tom. 4. in expositione psalmi 48.*

Petrus se obtulit, quod ante putabat esse peccatū,
lauari sibi non solū pedes, sed & caput poscens, quod
ilico intellexisset lauacro pedum, qui in primo lapsi
sunt homine, sordem obnoxie successionis aboleri.

* *Augustinus*
Tom. 7. lib. 4.
ad Bonifaciū,
cap. 11.
** Rom. 5.*

* *In expositione Esaiæ.*

Et in synagoga erat homo habens spiritū immundum.] * Omnes in Adam moriuntur, quia per vnum
hominem in hunc mundum peccatum introiuit, &
per peccatum mors: & ita in omnes homines per-
transijt, in quo omnes peccauerunt. Illius igitur
culpa mors omnium est. *Tom. 5. lib. Commentariorum*
4. in cap. 4. Luca.

Culpa Adæ
mors omnium
est.

Quia filius perierat, & inuentus est: mortuus fue-
rat, & reuixit.] Fuit Adam & in illo fuimus omnes.
Perijt Adam & in illo omnes perierunt. *Tom. 5. lib. 7.*
Comment. in cap. 15. Luca.

*Omnes peccas-
uimus in Adā*
tanquam in
massā,

Propterea sicut per vnum hominem peccatum
in hunc mundum intrauit & per peccatum mors, &
sic in omnes pertransijt, in quo omnes peccaue-
runt.] In quo, id est, in Adam omnes peccauerunt.
Ideo dixit, in quo, cum de muliere loquebatur, quia
non ad speciem retulit, sed ad genus. Manifestum
itaque est in Adam omnes peccasse quasi in massa.
Ipse enim per peccatum corruptus, quos genuit om-
nes nati sunt sub peccato. Ex eo igitur cuncti pec-
catores, quia ex ipso sumus omnes. Hic enim benefi-
cium Dei perdidit, dum præuaricauit. *Tom. 5. in cap.*

Infantes etsi
nulli actuali
peccato sunt

5. Epistola ad Romanos.

Cum consideramus inter paganos, inter Iudæos,
inter hæreticos, inter ipsos Catholicos, Christianos
quàm

quàm multiplex pereat numerus paruulorum, quos
quantum ad proprias pertinet volūtates neque bo-
num aliquod, neque malum cōstat egisse: discimus
super eos illam manere sentētiā, quam humanum
genus prauaricatione primi parentis excepit, cuius
sententiā rigor, dum etiam circa tales non resolu-
tur, quàm magnum illud peccatum fuerit demōstra-
tur. Nemo autem putaretur non innocens nasci, nisi
etiam talibus esset noxium non renasci. *Tom. 2. lib. 2.
de uocatione gentium, Cap. 8.*

obnoxij, manet tamen super eos sententia mortis, quam prauaricatione primi hoīs totū genus hu manu excepit & ideo egenus baptisinate.

*III. Adam per inobedientiam inquinatum, eo-
dem inobedientia peccato non tantum mor-
tem & pœnas corporis, sed & pec-
catum in omne genus huma-
num transfudisse.*

OMnes homines sub peccato nascimur, quorum
ipse ortus in vitio est, sicut habes lectū dicen-
te Dauid: * Ecce enim in iniquitatibus conceptus
sum, & in delictis peperit me mater mea. *Tom. 1. lib. 1.
de Penitentia contra Nouatianos, Cap. 2.*

*Ortus nostror in vitio est. * Pjal. 50.*

Ante quàm nascamur, maculamur contagio: an-
te quàm vsuram lucis, originis ipsius excipimus in-
iuriam, in iniquitate concipimur. Non expressit vr-
trum parentum, an nostra. Et in delictis generat
vnūquemque mater sua. Nec hic declarauit, vrtrum
in delictis suis mater pariat, an iam sint aliqua deli-
cta nascētis. Sed vide ne vrtrumque intelligendum
sit. Nec conceptus iniquitatis exfors est, quoniam
& parentes non carent lapsu. Et si nec vnus diei in-
fans sine peccato, multo magis nec illi materni con-
ceptus sine peccato sunt. Concipimur ergo in pec-
cato parentum, & in delictis eorum nascimur. Sed
& ipse partus habet contagia sua. Nec vnum tantum-
modo habet ipsa natura contagium. *Tom. 4. in Apo-
log. Dauid, Cap. 11.*

IIII. Propagatos ex semine Adam iniustitiam non imitatione sed propagatione contrahere.

Ideo (Christus) quasi homo per vniuersa tenratus est, & in similitudine hominum cuncta sustinuit, sed quia de Spiritu sancto natus, abstinuit à peccato.

* *Psal.* 15.

* *August. Tō.*
7. lib. 1. de *nu-*
ptijs & con-
cupisc. ad Va-
lerium cap. 35

* *August. Tō.*
7. lib. 1. ad *Bo-*
nifaciu cap. 11

Dauid horret
partus corpor
rea commix-
tionis.

* *Psal.* 50.

* *August. Tō.*
7. lib. 2. *contra*
Julianum Pe-
lagianum.

* Omnis enim homo mendax, & nemo sine peccato, nisi vnus Deus. Seruatum est igitur vt ex viro & muliere, id est, per illam corporum commixtionem nemo videtur expers delicti esse. Qui autem expers est delicti, expers est etiam huiusmodi cōceptionis. * *In expositione Esaiæ propheta.*

Idcirco Christus immaculatus, quia nec ipsa quidem nascendi solita cōditione maculatus est. * *Ibidē.*

Est domus quam sapientia ædificat, & mensa celestibus referta sacramentis, in qua iustus cibum diuinæ voluptatis epulatur, suauem gratiæ potum bibens, si perpetuorum meritorum vberi posteritate letetur. Hos filios generans Dauid, partus illos corporeæ cōmixtionis horrebat, & ideo mundari sacri fontis irriguo desiderabat, vt carnalē ac terrenam labem gratiæ spiritualis ablueret. * Ecce, inquit, in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis peperit me mater mea. Male Eua parturiuit, vt partus relinqueret mulieribus hereditatem, atque vnusquisque concupiscentiæ voluptate cōcretus, & genitalibus visceribus infusus & coagulatus in sanguine, in panis inuolutus, prius subiret delictorum contagium, quam vitalis spiritus munus hauriret. * *Lib. de sacramento regenerationis, vel de Philosophia.*

Diabolus quosdam in paradiso Ecclesiæ constitutos, & virtutum delictijs abundantes ad confidentiam liberi incitauit arbitrij, vt profectus suos, in se constituerent, & ad arborem proprię voluntatis manum præsumptionis extenderent. Restiterunt quidem huic impietati recta innumerabilia corda sanctorū, & non solum docti qui que Pontifices, verum etiam vniuersalis

vniuersalis Ecclesiæ plebes Apostolicæ sedis exemplo insaniam noui dogmatis horruerunt, sed inuenerunt quosdam viperina consilia, quibus doctrinæ suæ virus infunderent & quorum linguam per dolos falsæ rationis armarent. Hinc illa erat naturæ humanae fraudulenta laudatio & illasæ per omnes homines originalis defensio dignitatis. Hinc Adæ peccatum exëplo posteris asserbatur nocuisse non tantum & quàm illi possibile fuerat non violare mandatum, tam liberum esse vnicique declinare delictum.

Sed hoc eos aut nimis imperite aut valde nequiter fecisse non dubium est, vt omnium hominum generalem ruinam meritorum priuilegio subleuant, & eum inter nostros originalis peccati vulnera farentur, inter suos tamen hoc tenere ostenderent, quòd primorum hominum præuaricatio solis imitatoribus obfuisset. Naturalem autem facultatem nihil sui in alieno amisisse peccato, cui possibile esset & liberum per voluntariam deuotionem promereri gratiæ largitatem. Verum istam damnati dogmatis portionem Catholicæ mentes facile intelligunt, & merito detestantur: dicente enim Domino Iesu,

* Non est opus sanis medicus, sed male habentibus. ** Matth. 9.*

* Non enim ueni uocare iustos, sed peccatores: conuincuntur isti in superbia etiam sine uoce clamare: Sani sumus, opus medico non habemus. Quæ nobis expectanda sunt præsidia de ope gratiæ, quibus superpetunt vires de incolumitate naturæ? Non autem frustra Ioannes protestatur, & dicit: ** Ioan. 1.*

Dei, ecce qui tollit peccatum mundi. Nec frustra scriptum est: ** Nemo mundus à sorde, nec infans cuius vnus diei uita est super terram. Et, * Quis poterit facere mundum de immundo conceptum semine? nonne tu, qui solus es? Tom. 3. lib. Epist. 10. Epist. 84.*

Quod igitur grauius est, hac se Adam interpretatione succinxit eo loco, ubi fructum magis castitatis se succingere debuisset. In lumbis enim quibus præcingimur, quædam semina generationis esse dicuntur.

tur. Et ideo male ibi succinctus est Adam folijs inutilibus, vbi futura generationis non fructum futurum, sed quædam peccata signaret. *Tom. 4. lib. de paradiso, Cap. 13.*

Christus non sensit generationis naturalis contagium.

Dignum fuit vt qui (Christus) non erat habiturus corporeæ peccatorum prolapsionis, nullum sentiret generationis naturalis cõtagium. Merito ergo Dauid flebiliter in se deplorauit ipsa inquinameta naturæ, quòd pritis inciperet in homine macula quàm vita. *Tom. 4. in Apolog. Dauid, Cap. 11.*

Solus Christus qui absq; commixtione viri et mulieris natus est, à peccato et liber fuit, et nos à peccato liberare potuit.

Quia quod nascetur sanctum vocabitur Filius Dei. Non enim virilis coitus vulgus vaginalis secreta referauit, sed immaculatum semē inuiolabili utero Spiritus sanctus infudit. Solus enim per omnia ex natis de fœmina sanctus Dominus Iesus, qui terrenæ contagia corruptelæ immaculati partus nouitate non senferit, & cœlesti maiestate depulerit. *Tom. 5. lib. 2. Comment. in cap. 3. Lucæ.*

V. Peccatum originis non potuisse curari humana aliqua ope, sed solius mediatoris nostri Iesu Christi gratia ac merito.

Christus non modo actualis peccati sed et originalis expertus fuit.

Non enim (Christus) sicut omnis homo est, ex virili erat & fœminea permixtione generatus, sed natus de Spiritu sancto & virgine immaculatum corpus susceperat, quod non solum nulla vitia maculauerant, sed nec generationis aut conceptionis concretio iniuriosa fuscauerat. Nam omnes homines sub peccato nascimur, quorum ipse ortus in vitio est, sicut habes lectum dicente Dauid: * Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis peperit me mater mea. Ideo Paulli caro corpus mortis erat, sicut ipse ait: * Quis me liberabit de corpore mortis huius? Christi autem caro damnauit peccatum, quod nascendo nõ sensit, moriendo crucifixit, vt in carne nostra esset iustificatio per gratiam, vbi erat ante colluuium per culpam. *Tom. 1. lib. 1. de Penitentia, Cap. 2.*

* Psal. 50.

* Rom. 7.

Christus peccati quod nõ sensit nascendo, moriendo existit.

Humana

Humana natura sine diuina ope imbecilla est, ad
medendum Deum auxiliatorem requirit. * *In expositi-
one Esaiæ propheta.* * *Augustinus*
Tom. 7. lib. 4.

Per unum Dominum Iesum Christum salus ven-
tura nationibus declaratur, qui solus potuit iustus cap. 11.
esse, cum generatio omnis erraret, nisi esset natus ex
virgine, qui generationis obnoxia privilegio mini-
me teneretur. * Ecce, inquit, in iniquitatibus conce-
ptus sum, & in delictis peperit me mater mea, dicit
is qui iustus præ ceteris putabatur. Quem igitur iam
iustum dixerim, nisi horum liberum vinculorum,
quem naturæ communis vincula non teneant. * *De*
arca Noe. * *Augustinus*
Tom. 7. lib. 4.

Verum istam damnati dogmatis portionem Ca-
tholicæ mentes facile intelligit, & merito detestantur:
dicente enim Domino Iesu, * Non est opus sa-
nis medicus, sed male habentibus. * Non enim veni
vocare iustos sed peccatores: conuincuntur isti in

superbia etiam sine voce clamare: Sani sumus, o-
pus medico non habemus. Quæ nobis expectanda
sunt præsidia de ope gratiæ, quibus suppetunt vires
de incolumitate naturæ? Non autem frustra Ioan-
nes protestatur, & dicit: * Ecce agnus Dei, ecce qui
tollit peccatum mundi. Nec frustra scriptum est:
* Nemo mundus à sordibus, nec infans, cuius vnus diei
vita est super terram. Et, * Quis poterit facere mun-
dum de immundo conceptum semine: nõne tu qui
solus es? Tom. 3. lib. Epist. 10. Epist. 84. ad Demetriadem.

*Nullis egent
præsidijs gra-
tiæ Dei, quib⁹
suppetunt vires
de incolumis-
tate naturæ.*
* *Ioan. 1.*
* *Iob 15.*
* *Iob 14.*

Denique de passione Domini sermo contextitur:
Frater non redimit, redimet homo: nec dabit Deo
propitiationem suam, & pretium redemptionis suæ.]
Hoc est, ut quid timebo in die mala? Quid enim po-
test mihi nocere, qui non solum indigeo redemptore,
sed ipse omnium sum redemptor? Alios liberos faciam,
& pro me ipse trepidabo? Ecce faciam noua
omnia, quæ supra ipsum germanitatis affectum sunt
atque pietatem. Quem frater eodem matris vtero
effusus in lucem redimere non potest, quia parilis
naturæ

naturæ infirmitate retineretur, redimet homo: sed ille homo de quo scriptum est: quia mit tet illis Dominus hominem qui saluabit eos, qui de seipso dixit:

* Ioan. 8.

* Quæritis me occidere, hominem qui veritatem locutus sum vobis. Sed quamuis homo sit, quis cognoscit eum? Quare nemo cognoscit? Quia sicut vnus

Sicut vnus est

Deus, ita &

vnus media-

tor est Dei &

hominū, homo

Christus Iesus

* 1. Tim. 2.

Christus Iesus. Ipse est solus, qui redimet hominem, vincens pietate germanos: quia pro alienis sanguinem suum fudit, quem nemo potest offerre pro fratre. Itaque corpori proprio non pepercit, vt nos redimeret à peccato: * & dedit semetipsum redemptionē pro omnibus, sicut verus eius testis asseruit Apostolus Paullus, qui ait: * Veritatem dico, non mentior. Sed quare solus hic redimet? Quia nemo potest

* Rom. 9.

Quare solus

Christus nos

redimere pos-

uerit.

cum æquare pietate, vt pro seruulis suis animam suam ponat: nemo integritate. Omnes enim sub peccato. Omnes Adæ illius subiacent prolapsioni. Solus redemptor eligitur, qui peccato veteri obnoxius esse non possit. Ergo per hominem Dominum Iesum intelligamus, qui suscepit hominis conditionem, vt in carne sua peccatum omnium crucifigeret, & chirographum vniuersorum suo cruore deleteret.

*Christus suo
cruore vniuer-
sorum chiro-
graphum des-
leuit.*

Ac paulo post:

Recte ergo alios liberat, qui pro se nihil debeat.

Plus adijcio: Non solum pro se Christus pretiū non

debet suæ redemptionis aut propitiationem pro pec-

cato, sed etiam si de fideli quocumque homine acci-

pias possit intelligi: quia non debeant singuli propi-

tiationem suam, quia propitiatio omnium Christus

est, & ipse est vniuersorum redētio. Cuius enim ho-

minis sanguis iam idoneus est ad redemptionem sui?

cum pro redemptione omnium suum sanguinē Chri-

stus effuderit? Est ergo cuiusquam sanguis qui Chri-

sti possit sanguini comparari? Aut quis tam potens

homo qui pro se propitiationem suam dare possit su-

pra eam propitiationem quā in se obtulit Christus,

qui solus * Deo mundum reconciliauit per suum san-

guinem?

*Christus pro-
pitiatio et re-
demptio omnium
est.*

*Nullus homi-
nis sanguis ido-
neus est ad re-
demptiōē sui.
* 2. Cor. 5.*

guinem? Quæ maior hostia? Quod præstantius sacrificium? Qui melior aduocatus quam qui pro peccatis omnium factus est deprecatio, * & animam suam dedit pro nobis redemptionem? Non quæritur ergo propitiatio aut redemptio singulorum, quia omnium prætiū sanguis est Christi, quo nos redemit Dominus Iesus, qui solus Patrem reconciliauit, & laborauit vsque in finem, quia nostrum laborē ipse suscepit, dicens: * Venite ad me omnes qui laboratis, & ego reficiam vos. Vide laborantem: * Laborauit clamans: rauræ factæ sunt fauces meæ. Et alibi: * Isachar quod bonum est concupiuit, requiescens inter fortes. Ergo homo nõ dabit iam propitiationem suam nec redemptionem, quia semel ablutus est à peccato per sanguinem Christi. Laborabit tamen vt seruet præcepta viuendi, & à mandatis cælestibus non recedat. *Tom. 4. in psal. 48*

* 1. Tim. 2.

* Matth. 11.

* Psal. 68.

* Gen. 49.

Homo ablutus sanguine Christi à peccatis, laborabit vt seruet præcepta viuendi.

Et in synagoga erat homo habens spiritum im-mundum.] Hunc ergo Adam, hanc Euam Dominus liberaturus aduenit, quorum alter ad imaginem Dei factus, altera virtutem sui accipiens viri, quamdiu fuit subdita fortiori vnã gerebant in vno spiritu Deo placitam voluntatem, & in paradiso positi Dei vitæ cælestis operabantur alimoniam. Postea vero quàm caro suadere diuersum, & legem cœpit primã non timere, paradisi exsules facti in hunc inferiorem dimersumque locum peccati merito reciderunt. Nec quisquam putet incõgruum esse si Adam atque Eva in typo animæ & corporis asstimentur, cum in typo Ecclesiæ asstimentur & Christi. Nam cum duo esse in vna carne Apostolus diceret, adiecit: * Sacramentũ enim hoc magnum est. Ego autem dico in Christo & in Ecclesia. In quo ergo superni Dei, in eo multo magis animi nostri potest esse mysterium. Sed hæret, suffixus est, captus est, & corporis succensus est febris, compassione carnis ægrescit. Quærendus est medicus. Sed quis iste tantus est, qui faucibus mentis medeatur vlceribus? Quis tantus est homo qui possit

* Ephes. 5.

Nullus hominum, quantum vis sanctus, vulnera peccati originalis cui rare potuit.

* Rom. 5.

alijs subuenire, cum sibi ipse non possit? Quis alius possit vitam reddere, cum ipse mortem non possit euadere? Omnes enim in Adam moriuntur, quia * per unum hominem in hunc mundum peccatum introiuit, & per peccatum mors: & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt. Illius igitur culpa mors omnium est. Denique missi sunt sancti, missi sunt & prophetae, qui oracula diuina loquerentur, nec quicquam promouere potuerunt. Queramus ergo aliquem de Angelis aut Archangelis medicum. Sed quemadmodum mihi possunt praesidium ferre ne peccem, cum ipse Archangelus a peccato non potuerit abstinere? Quemadmodum ad paradysum Angelus reuocare me poterit, cum ipse satanas & angeli sui sedem quam acceperant, seruare non poterint? Tom. 5. lib. 5. in cap. 4. Lucae.

A peccato originis ne Angelus quidem nos vindicare potuerunt.

Christus vulnere hominis lapsi solus curare potuit.

Homo quidam ex Hierusalem descēdebat in Hiericho.] Caue ne ante nuderis, sicut Adam ante nudatus est mādati cœlestis custodia destitutus, & exutus fidei vestimento, & sic letale vulnus accepit. In quo omne genus occidisset humanum, nisi Samaritanus ille descendens, vulnera eius acerbis curasset. Tom. 5. lib. 7. in cap. 10. Lucae.

Summa capita doctrinae B. Ambrosij de peccato originis recenset B. Augustinus Tom. 7. lib. 1. contra Iulianum Pelagianum. Quae cum ad mentem Ambrosij intelligendam lucem aliam quam allatura Lectori videantur, putavi ea superioribus addenda. Inquit vero Augustinus.

Sanctus Ambrosius dicit eos, qui baptizati fuerint, paruos in primordia naturae suae a malitia reformari. Dicit solum ex natis de femina sanctum Dominum Iesum, nulla terrena contagia corruptela immaculati partus nouitate sensisse. Dicit quod in Adam omnes moriuntur, quia per unum hominem peccatum intrauit in mundum, & illius culpa mors omnium est. Dicit quod in eius vulnere omne genus occidisset humanum, nisi Samaritanus ille descendens vulnera eius acerbis curasset. Dicit fuisse Adam, & in illo fuisse omnes. perisse Adam, & in illo perisse omnes. Dicit nos contagio maculari antequam nascimur.

nascimur, nec humanum cōceptum esse iniquitatis exsortem, quia concipimur, inquit, in peccato parentum, & in delictis eorum nascimur. Sed & ipse partus habet contagia sua, nec vnum tantummodo habet ipsa natura contagium. Dicit diabolus feneratorum, à quo Eva maculata obnoxie successio- nis vsus, omne genus defeneratorum humanum. Dicit à diabo- lo Euan deceptam, vt supplantaret virum, obligaret heredi- tatem. Dicit Adam ita morsu vitiatum esse serpentis, vt omnes illo vulnere claudicemus. Dicit per corporum viri & femine commixtionem neminem expertem esse delicti. Quo- autem expert delicti est, idem Dominus Christus, etiam hu- iusmodi esse conceptionis expertem. Haecenus Augustinus.

CAPVT SECVNDVM De Gratia & libero Arbitrio.

I. Liberum arbitrium non esse rem de solo ti- tulo, aut titulum sine re.

AN forte verendum est ne liberum tollere vi-
deamur arbitrium, cum omnia per quæ pro-
pitiat Deus, ad ipsum dicimus esse referen-
da? Quod nequaquam esse consequens veritatis osten-
ditur. Operante enim Spiritu Dei iuuatur arbitrium,
non aufertur, & hoc agit gratia & voluntas peccato
corrupta, vanitatibus ebria, seductionibus circum-
septa, difficultatibus impedita, non remaneat in lan-
guoribus suis, sed per opem miserentis medici cura
reualescat, & gaudeat se non interrogantem edo-
ctam, & non quarentem esse quaesitam. Tom. 3. lib.
Epist. 10. Epist. 84.

Non seruili ad obediendum constringimur ne-
cessitate, sed voluntate arbitra, siue ad virtutem prop-
tendimus, siue ad culpam inclinamur. Et ideo nos
aut liber affectus ad errorem trahit, aut voluntas re-
uocat rationem secuta. Tom. 4. lib. 1. de Iacob & vita be-
ata, Cap. 1.

Gratia Dei nō
tollit liberum
arbitrium.

Nō cōstringi-
mur ad peccā-
dū seruili ne-
cessitate, sed
libera volūta-
te aequē virtu-
tes ac vitia
amplecti pos-
sumus.

Etenim

Deus homini liberum arbitrium dedis. bat panes meos.] Bene ait, Speraui: quia homini dedit eligendi arbitrium quid sequatur. Posui, inquit, ante te bonum & malum. Si malum elegeris, non natura delinquit, sed eligentis affectus. *Tom. 4. in enarrat. psal. 40.*

In nostra potestate est, ut aut aduersarius noster subijciatur nobis, aut resulet. Quot sunt dies serui tui quādo facies mihi de persequentibus me iudicium?] Dominus Iesus veniens in hunc mundum per virginis partum, subiecit animæ nostræ omnes contrarias potestates, vt fide tua, verbo tuo, conuersatione tua & operibus conerantur. Si ergo non conteris aduersarium, tua culpa est, qui permittis non vteris potestate. In nobis est igitur, vt aut subijciatur aduersarius, aut resulet. Si enim actus noster displiceat, incipit aduersarius superbire: si autem bonis inhæreamus operibus, vt exerceamus studia castitatis, iustitiæ, continentiae, calcamus serpētem & scorpionem. Calcamus enim illum pedibus castitatis, cōterimus & scorpionem, ne possit excutere: calcamus continentiae vestigijs, vercundiae, iustitiæque gressibus. Possumus ergo & in hac breui vita triumphum de aduersarijs habere perpetuum. *Tom. 4. Serm. 11. in psal. 118.*

Homo per demone non voluntate, sed voluntatis sanitate priuatus est. Nemo fidere debet proprijs viribus.

Qui Deo non placet, cui nisi sibi & diabolo placet? A quo cum homo spoliaretur: non voluntate, sed voluntatis sanitate priuatus est: quia nec detru-di ab innocentiae statu possiet, nisi voluntate peccaret. *Et mox:* Non ergo fidat homo de viribus suis, quæ etiam cum essent integræ, non steterunt: sed per illum quærat victoriam, qui solus non est victus, & omnibus vicit. Et si quærit, non dubitet querendi affectum ab illo se accepisse quem quærit. Nec quia Spiritu Dei agitur, ideo se putet liberum arbitrium non habere, quod ne tunc quidem perdidit, quando diabolo voluntate se dedit, à quo iudicium voluntatis deprauatum est non ablatum. *Tom. 2. lib. 1. de vocatione gentium, Cap. 3.*

II. In potestate hominis esse vias suas facere malas.

QVorum igitur nos sumus domini, horum principia extrinsecus non requiramus, nec derivamus in alios, sed agnoscamus ea quæ proprie nostra sunt. Quod enim possumus non facere si nolumus, huius electionem mali nobis potius debemus quam alijs ascribere. Ideo etiam in iudicijs istis voluntarios reos, non ex necessitate compulsos, culpa stringit, poena condemnat. Neque enim si per furorẽ aliquis innocentem premerit, obnoxius morti est: quin etiam ipsius diuinæ legis oraculo, si quis per imprudentiam intulerit necem, accipit impunitatis spem, refugij facultatem, vt possit euadere. *Tom. 4. lib. 1. Hexæameron, Cap. 8.*

Hæc autem summarim breuiterque perstricta ad id valent, vt certissime nouerimus nullum fidelium à Deo non discedentem relinqui, neque cuiusquam ruinam ex diuina esse constitutione dispositam, sed multis qui iam iudicio rationis vtuntur, ideo liberum esse discedere, vt non discessisse sit præmium: vt quod non potest, nisi cooperante Spiritu Dei fieri, eorum meritis deputetur, quorum id potuit voluntate non fieri. Quæ voluntas in malis actionibus sola esse potest, in bonis autem sola esse non potest. *Tom. 2. lib. 2. de vocatione gentium, Cap. 4. Vide Tom. 5. lib. Hexæameron, Cap. 9.*

III. Liberum arbitrium non velut inanime quoddam, nihil omnino agere, aut mere passiuè se habere, sed adiuuanti Deo cooperari posse.

GRatia quidem Dei in omnibus iustificationibus præeminet, suadendo exhortationibus, monendo exemplis, terrendo periculis, incitando miraculis, dando intellectum, inspirando consilium,

Electionẽ malis nobis potius quã alijs ascribere debemus.

Si ad peccandum inuiti cogimur, Deus iniustus est, qui nos propter peccata affligit.

Nullius hominis ruina ex diuina constitutione disposita est.

corque ipsum illuminando, & fidei affectionibus imbuendo. Sed etiam voluntas hominis subiungitur ei, atque coniungitur, quæ ad hoc prædictis est excitata perfidijs, ut diuino in se cooperetur operi, & incipiat exercere ad meritum quod superno semine concepit ad studium, de sua habens mutabilitate si deficit, de gratiæ opitulatione si proficit. *Tom. 2. lib. 2. de vocat. gent. Cap. 9.*

Factum est autem cum baptizatus esset omnis populus. Vides quia ubique Domini virtus studijs cooperatur humanis, ut nemo possit ædificare sine Domino, nemo custodire sine Domino, nemo quicquam incipere sine Domino. Et ideo, iuxta Apostolum, * Siue manducatis, siue bibitis, siue quid facitis, omnia in gloriam Dei facite, in nomine Domini nostri Iesu Christi. *Tom. 5. lib. 2. Commentariorum in cap. 3. Lucae.*

* 1. Cor. 10.

III. Cum libertate arbitrij nec pugnare Dei præscientiam, nec prædeterminationem.

*Deum Cain à
parricidio re-
mouere cona-
tur.*

*Præscientia
Dei non com-
pulsit Cain ad
peccandum.*

U^m ergo talia ad Cain loqueretur Deus: (Qui-cesce & noli in insontem fratrem moueri, noli peccato regnum in te dare) numquid ambiguum est voluisse eum, & quantum ad medendi modum sufficiebat, egisse, ut Cain ab illo impietatis furore resipisceret? Sed malitia pertinax inde facta est inexcusabilior, unde debuit esse correctior. Et utique præsciebat Deus ad quem finem insaniētis esset progressura conceptio. Neque ex eo quod falli scientia diuina non poterat, necessitate peccandi urgebatur facinus voluntatis, à cuius utique intentione atque effectu potuit incolumitas Abel illæsa defendi, nisi placuisset Deo cum magna laude patientiæ suæ, ut temporalis furor impij, fieret perpetuus honor iusti. *Tom. 2. lib. 2. de vocat. gent. Cap. 4.*

Hæc æterna & semper tranquilla cognitio (Dei) nulla nos urget necessitate peccandi: nec inde man-
nat

nat iniquitas, unde iustitia. Quia cum bonus Deus omnia bona fecerit, & mali nulla sit omnino natura, à liberis voluntatibus, quas utique bonum fuit liberis fieri, spontanea orta est transgressio, & natura mutabilis, cuius incolumitas ab incommutabili pendeat essentia, à summo se bono dum proprio peruerse delectatur, abruptis, cui nunc ruina medetur gratia Dei.

Et infra: Quamuis ergo quod *Per electionis* statuit Deus, nulla possit ratione non fieri, studia *propositum non* relaxatur de *notio liberiar* da voluntatis Dei ita sit præordinatus effectus, ut *bitrij.*

per laborem operum, per instantiã supplicationum, *Qui bona gesserunt non solum secundum propositum Dei, sed etiam secundum sua merita coronentur.* Ob hoc enim in remotissimo ab humana cognitione secreto, præfinitio huius electionis abscondita est, & de nullo ante ipsius finem pronuntiari potest, quod in electorum gloria sit futurus, ut perseverantem humilitatem vtilis merus seruet, & * qui stat, * *1. Cor. 10.*

videat ne cadat: & si forte aliqua vicius tentatione corruerit, non absorbeatur tristitia, nec de eius miseratione diffidat, * qui alleuat omnes qui corruunt, * *Psal. 144.*

& erigit omnes elisos. Dum enim in hoc corpore vivitur, nullius est negligenda correctio, nullius est desperanda reparatio. Oret itaque sancta Ecclesia, & pro ijs qui crediderunt gratias agens, proficientem eis perseverantiam perat. Pro ijs autem qui extra fidem sunt, poscat ut credant. Nec ideo ab obsecrationibus cesset, si pro aliquibus exaudita non fuerit.

* Deus enim qui omnes vult ad agnitionem veritatis venire, non potest quemquam sine iustitia refutare. *Tom. 2. lib. 2. de vocat. gent. Cap. 10.*

* *1. Tim. 2.* Deus non potest sine iustitia quemquam refutare.

Deum non operari mala opera, ita ut bona, verum illa permisiue tantum, hac proprie & per se.

I 2 Venerat

Venerat Dominus Iesus omnes saluos facere peccatores, etiam circa impios ostendere suam debuit voluntatem. Et ideo nec proditurum debuit praterire, vt aduerterent omnes quod in electione etiam proditoris sui, seruandorum omnium insigne præterdidit, nec in colasus est, vel Adam, quia mandatum accepit, vel Iudas quia electus est. Non enim necessitatem Deus vel illi præuaricationis vel huic proditoris imposuit, quia vterque si quod acceperat, custodisset, à peccato potuit abstinere. Denique nec Iudæos omnes credituros sciebat, & tamen ait: * Non veni nisi ad oves perditas domus Israel. Ergo non in mandante culpa est, sed in præuaricante peccatum est. Et quod in Deo fuit, ostendit omnibus, quod omnes voluit liberare. Nec tamen dico, quia præuaricationem nesciebat futuram, imo quia sciebat assero, sed non ideo pereuntis proditoris inuidiam in se debuit deriuare, vt ascriberetur Deo, quod vterque sit lapsus. *Tom. 4. lib. de Paradiso, Cap. 8.*

Non enim Deus ad hoc serpentem damnauerat vt noceat, sed quid futurus esset, ostendit. Et quidem tentatio illa, quod amplius hominibus profuit, superius demonstrauius: sed tamē cum legerimus quod scriptum est, dicente Deo: * Honorificantes me, honorificabo, & contemtor mei honore priuabitur, licet nobis ex his verbis aliquid æstimare. Deus enim operatur quod bonum est, nō quod malum. Ergo doceant te verba diuina, quia operatur gloriam, pœnam relinquit. *Cap. 15. eiusdem libri de Paradiso.*

Nunc consideremus qua ratione interrogauit Deus Cain, vbi esset frater suus, quasi nesciret occisum. Sed quod ad scientiam Dei spectat negantem arguit, & inficianti quasi sciens respondit: Vox sanguinis fratris tui clamat ad mē. Quod autem ad rationem profundam attinet, peccantes admonet ad pœnitentiam. Confessio enim pœnarum compendium est. Inde in iudicijs secularibus impositi eculeo torquen-

*Primi nostri
parētes et Iu-
das nō pecca-
runt inuiti.*

* *Matth. 15.*

* *1. Reg. 2.*

*Deus operatur
quod bonum
est, non quod
malum.*

torquentur negâtes, & quâdam tangit iudicem miseratio confitentis. Est quædâ in peccatis verecundia, & pœnitentiæ portio, crimen fateri, nec deriuare culpam sed recognoscere. Mitigat iudicem pudor reorum, excitat autē pertinacia denegantium. Vult te prouocare ad pœnitentiam Deus, vult de se sperari indulgentiam, vult demonstrare tua confessione quòd non sit auctor malitiæ. Nam qui peccatum suum ad quandâ referunt, vt gentiles asserunt, decreti aut operis sui necessitatem, diuina arguerentur, quasi ipforum vis causa peccati sit. Qui enim necessitate aliqua coactus occiderit, quasi inuitus occidit. Ea vero quæ à nobis sunt, excusationē non habent: quæ autem præter nos sunt, excusabilia sunt. Sed quanto grauius peccato ipso, ad Deum referre quod feceris, & reatus tui inuidiam transfundere in auctorem non criminis sed innocentia. Tom. 4. lib. 2. de Cain & Abel, Cap. 9.

Deus non est auctor malitia.

Grauisimum scelus est peccare in Deum velle deriuare

V I. *Per liberum arbitrium sine gratia Dei hominem nullo modo posse coram Deo iustam vitam inchoare aut perficere.*

Pelagiani dicunt ab homine incipere meritum per liberum arbitrium, cui Deus gratia retribuat adiumentū. Etiam hic eos refellit venerandus Ambrosius, dicens in expositione Esaiæ propheta: Quia humana natura sine diuina ope imbecilla est, ad medendum Deum auxiliatorem requirit. Augustinus Tom. 7. lib. 4. cap. 11. contra duas epistolâs Pelagianorum ad Bonifacium.

Humana natura sine diuina imbecilla est.

Frequens nobis de effugiendo seculo isto est sermo, atque vtinam quàm facilis sermo, tam cautus & sollicitus affectus. Sed quid peius est, frequenter irripit terrenarum illecebra cupiditatum, & vanitatum offusio mētem occupat, vt quod studeas vitare, hoc cogites, animoque voluas. Quod cauere difficile est homini, exuere autē impossibile. Denique voti eam

*Psal. 118.

In potestate
nostra non est
cor nostrum.

Sine auxilio
diuino homo
caelestia contē
plari non po-
test.

A Deo prepa-
ratur voluntas
hominis.

*Psal. 116.

*1. Cor. 10.

magis esse rem quam effectus, testatur Propheta dicendo: * Inclina cor meum in testimonia tua, & non in auaritiam. Non enim in potestate nostra est cor nostrum, & nostræ cogitationes, quæ improuiso offusæ mentem animumque confundunt, atque alio trahunt, quam tu proposueris. Ad secularia reuocāt, mundana inferunt, voluptuaria ingerunt, illecebrosa intexunt, ipsoque in tēpore, quo eleuare mentem paramus, insertis inanibus cogitationibus ad terrena plerumque deijcitur. Quis autem tam beatus, qui corde suo semper ascendat? Sed hoc sine auxilio diuino quomodo fieri potest? Nullo profecto modo. Tom. 1. lib. de fuga seculi, Cap. 1.

Visum est, inquit, & mihi affecuto à principio.] Cū inquit, visum est mihi, non negat Deo visum. A Deo enim preparatur voluntas hominis. Tom. 5. in explanatione proemij Euangelij secundum Lucam.

Factum est autem cū baptizatus esset: omnis populus, &c.] * Nisi Dominus custodierit ciuitatem, in vanum vigilauerunt qui custodiunt eam. Hæc de quodam psalmo. Audeo tamen etiam ego dicere, quod homo viam non possit adoriri, nisi Dominum habeat præuiantē. Tom. 5. lib. 2. Cōment. in cap. 3. Lucae.

Vides utique, quia Domini virtus studiis cooperatur humanis, ut nemo possit ædificare sine Domino, nemo custodire sine Domino, nemo quicquā incipere sine Domino. Et ideo, iuxta Apostolū, * Siue manducatis, siue bibitis, siue quid facitis, omnia in Dei gloriā facite. Lib. 2. Com. in idem cap. 3. Lucae: Quæ Ambrosij verba Augustinus contra Pelagium & Celestium citans, Videtis, inquit quemadmodum S. Ambrosius etiam illud, quod solent homines dicere, Nos incipimus, & Deus persicit, suis verbis abstulit, dicens, neminem quicquam vel incipere sine Deo. Item in sexto libro eiusdem operis, cū de duobus illis feneratoris vnus debitoribus ageret, Secū dum hominem, inquit, plus fortasse offendit, qui plus debuerat, sed per misericordiam Domini causa mutatur, ut amplius dilgat, qui amplius debuit, si tamen oratiam consequatur. Ecce apertissime pra-

predicat Catholicus doctor etiam ipsam dilectionē, qua quisque Caritas donū
 que amplius diligit, ad beneficium gratiæ pertinere Ipsam de
 nique penitentiam, quam procul dubio voluntas agit, Domini Dei misericordiam
 in misericordia et adiutorio fieri ut agatur in decimo eiusdem die et aduato-
 operis libro dicit Ambrosius, ita loquens: Bone lacrymae que risofit, ut agat
 culpam lauant. Denique quos Iesus respicit, plorat delictum. minus penitens
 Negavit primo Petrus & non fleuit, quia non respexerat Do-
 minus: negavit secundo & non fleuit, quia adhuc non respex-
 rat Dominus: negavit & tertio, respexit Iesus, & ille ama-
 rissime fleuit. Legant isti * Euangelium, & vident Dominum * Matth. 26.
 num Iesum tunc intus fuisse, cum a sacerdotum principibus au-
 dretur, Apostolū vero Petrum foris & deorsum in atrio cum
 servis ad se cum tunc sedentem, nunc stantem, sicut veracissi-
 ma & concordissima Evangelistarum narratione monstra-
 tur. Vnde non potest dici, quod corporalibus oculis cum Do-
 minus visibiliter admonendo respexerit. Et ideo quod ibi scrip-
 tum est, Respexit eum Dominus: intus actum est, in mente Christus quomodo
 actum est in voluntate actum est Misericordia Dominus la- Petrum
 tenter subuenit, cor tetigit, memoriā reuocauit, interiore gra- respexerit.
 tia sua visitauit Petrum, interioris hominis usque ad exterior-
 res lacrymas mouit & produxit affectum Ecce quemadmo-
 dum Deus adiuuando adest voluntatibus & actionibus nos-
 tris Ecce quemadmodum & velle et operari operatur in nos-
 bis. Item in eodem libro idem S. Ambrosius, Nam si Petrus, in-
 quit, lapsus est, qui dixit, Et si alij scandalizati fuerint, ego
 non scandalizabor: quis alius in re de se presumat? Denique
 Dauid, quia dixerat, * Ego dixi in mea abundantia non mor- * Psal. 29.
 uebor in æternum, suam sibi iactantiam obfuisse profitetur dis-
 cens: Auertisti faciem tuam, & factus sum conturbatus. Au-
 diat iste tantum virum docentem, imitetur credentem, cuius
 fidem doctrinamque laudauit. Audiat humiliter, imitetur fide-
 liter, non de se perimaciter presumat ne pereat. Quid in eo
 pelago vult mergi Pelagus, vnde per petram liberatus est Pe-
 trus? Audiat eundem Antistitem Dei in sexto libro eiusdem
 operis dicentem: Cur autem non receperint eum, Evangelista
 ipse memorauit dicens: * Quia facies eius erat, euntis in Hier- * Luca 9.
 usalem, discipuli autem recipi intra Samariam gestiebant.

Sed Deus quos dignatur vocat, & quem vult religiosum facit. O sensum hominis Dei, ex ipso haustum fonte gratia Dei. Deus, inquit, quos dignatur vocat, & quem vult religiosum facit. Videte si non propheticum illud est, * Misereror cuius miserus ero, & misericordiam prestabo, cui misericors fuero. Et illud Apostolicum, * Non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei. Quia ut dicit etiam nostrorum temporum homo, eius quem dignatur vocat, et quem vult religiosum facit. Numquid aliquis dicere audebit non dum esse religiosum, qui currit ad Deum, ab eo se regi cupit, & voluntatem suam ex eius voluntate suspendit, & qui ei adherendo iugiter, vnus secundum * Apostolum, cū eo sit spiritus? At hoc totum tam magnum religiosi hominis opus, Pelagius non dicit effici, nisi arbitrium à Pelagii libertate. Contra autem B. Ambrosius ipsius tam excellentis ore laudatus, Dominus Deus, inquit, quem dignatur vocat, & quem vult religiosum vocat. Ergo ut currat ad Deum, & ab eo se regi cupiat, suamque voluntatem ex eius voluntate suspendat, ei; adherendo iugiter, vnus secundum Apostolum cum eo fiat spiritus, Deus quem vult religiosum facit. Et hoc totum homo nisi religiosus non facit. Quapropter nisi à Deo fiat ut hoc faciat, quis hoc facit? Hec Augustinus Tom. 7. lib. 1. de gratia Christi contra Pelagium & Celestium, Cap. 44. 45. & 46. Vide & eundem Augustinum eodem Tomo lib. de Natura & Grat. contra Pelagianos, Cap. 63.

Venditi estis peccatis vestris. Adam enim se vendidit prior, ac per hoc omne genus eius subiectum est peccato. Quamobrem inquit, infirmum esse hominem ad præcepta legis seruanda, nisi diuinis auxilijs muniatur. Tom. 5. in cap. 7. Epist. ad Rom. Explicatur hæc de gratia Dei & viribus humane voluntatis Catholica assertio ex professo Tom. 2. lib. 2. de vocat. gent. Cap. 6. 8. 9. & 10. Tom. item 3. lib. Epist. 10. Epist. 84.

VII. Duplicem esse gratiam Dei, generalem & specialem; præuenientem item & adiuuantem.

Quod si forte, quemadmodum quasdam gētes, quod non volunt, in consortium filiorum Dei nouimus

nonimus ad optatas, ita etiam nunc in extremis mundi partibus sunt aliquę nationes quibus non dum gratia Salvatoris illuxit: non ambigimus etiam circa illas occulto iudicio Dei tempus vocationis esse dispositum, quo Evangelium quod non dum viderunt, audiant atque suscipiant. Quibus tamen illa mensura generalis auxilij, quę desuper omnibus semper hominibus est præbita, non negatur: quamvis tam acerbo natura humana vulnere sauciata sit, vt ad cognitionem Dei neminem contemplatio spontanea plene valeat erudire, nisi obumbrationem cordis vera lux discusserit, quã inscrutabili iudicio Deus iustus & bonus non ita præteritis seculis quemadmodum in nouissimis diebus effudit. *Tom. 2. lib. 2. de non negatur.*

In extremis mundi partibus sunt quędam nationes quibus etsi nondum gratia Salvatoris illuxerit, mensura tamen generalis auxilij, quę omnibus semper præbita est hominibus, his non negatur.

vocat. gent. Cap. 6.

Iacobus Apostolus de vocatione gentium dicit:

Viri fratres audite me: *Simon narrauit quemadmodum primum Deus visitauit sumere ex gentibus populum nomini suo, & huic concordant verba Prophetarum, sicut scriptum est: * Post hæc reuertar, & reedificabo tabernaculum Dauid, quod cecidit, & diruta eius ædificabo, & erigam illud, vt requirant ceteri hominum Dominum, & omnes gentes super quas inuocatum est nomen meum, dicit Dominus faciens hæc: notum à seculo est Domino opus suum.

* Act. 15.

* Amos 9.

* Simeon quoque ille cui responsum erat à Spiritu sancto non eum visurum mortem priusquam videret Christum Domini, de salute omnium gentium quę in Christo reuelabatur, hæc dixit: Nunc dimitte seruum tuum Domine secundum verbum tuum in pace: Quia viderunt oculi mei salutare tuum, Quod paraisti ante faciem omnium populorum, Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuę Israel. His & alijs testimonijs Scripturarum non dubie demonstratur istam ditissimam, potentissimam, benignissimam gratiam qua in nouissimo mundi tempore omnes gentes in regnum Christi vocantur, prioribus seculis in occulto Dei absconditã fuisse con-

* Luce 2.

Gratia Dei, qua in nouissimo mundi tempore oēs gentes in regnum

*Christi vocan-
tur, prioribus
seculis fuit abs-
condita.*

* 1. Tim. 2.

*Dona alia ge-
neralia, alia
specialia sunt.*

*Cooperatores
oportet nos ef-
se gratia Dei,
ut illa excitā-
rem, iuuantē,
& quotidie
prouehentem
vigilāter sub-
sequamur.*

filio. Et cur hac manifestatione qua nunc vniuersis nationibus innotescit, antea reuelata non fuerit, nullam posse scientiam comprehendere, nullam intelligentiam penetrare: cum tamen illud quod de bonitate Dei pijsissime creditur, * quia omnes homines velit saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire, non oporteat nisi perpetuum æternumque sentiri, secundum eas mensuras quibus Deus dona generalia specialibus nouit cumulare muneribus: ut & qui extorte, gratiæ fuerint, de sua nequitia redarguantur: & qui eius lumine enituerint, non in suo merito, sed in Domino gloriætur *Lib. 2. de vocat. gen. Cap. 7.*

Quia manifestissime & prophetica & euangelica & apostolica doctrina nec superbos nos vult esse, nec desides: cooperatores nos esse oportet gratiæ Dei, ut illam excitantem, iuuantem, locupletantem, & quotidie prouehentem vigilanter & sobrie subsequamur, numquam cessantes ab actione gratiarum: quia inter secunda vitæ istius & aduersa, quibus gemina semper tentatione pulsamur, si proficimus, inde alimur si stamus, inde subsistimus: si recidimus, inde reparamur *Tom. 3. lib. Epist. 10. Epist. 84.*

VIII. Liberum arbitrium à gratia non destrui, sed sanari, iuuari & perfici.

*Nō esse fiden-
dum proprijs
viribus.*

Non fidat (homo) de viribus suis, quæ etiā cum essent integra, non steterunt: sed per illū querat victoriam, qui solus non est victus, & omnibus vicit. Et si querit, non dubitet querendi affectum ab illo se accepisse quem querit. Nec quia Spiritu Dei agitur, deo se puret liberum arbitrium non habere, quod ne tunc quidem perdidit quando diabolo voluntate se dedit, à quo iudicium voluntatis deprauatum est nō ablatum. Quod ergo non interfectum est per vulnerantem, non tollitur per medentē. Vulnerus sanatur, non natura remouetur. Sed quod in natura perijt, non restituitur nisi ab auctore naturæ.

*Liberum arbi-
trium nō tol-
litur per gra-
uam Dei.*

Tom. 2. lib. 1. de vocat. gent. Cap. 3.

CAPVT TERTIVM
De Fide & Operibus.

I. Fidem non esse humano iudicio as-
mandam.

Quoniam sapiētia carnis inimica est Deo. Le-
gi enim Dei non est subiecta, nec enim po-
est.] Non carnem dixit inimicam, sed sapi-
entiam carnis: id est, nō substantiam, sed aut malos
actus, aut cogitationem, siue asseuerationem, quæ
nascitur de errore. Sapiētia ergo carnis est primo
in loco, astrorum ab hominibus † inuenta disputa-
tio, deinde visibilium oblectatio. Hæc inimica Deo † *alias,*
sunt, quia elementorum Dominū, & opificem mun-
di his cœquant quæ fecit, astruentes nihil posse
fieri præterquam mundi continet ratio. Quamob-
rem negant Deum fecisse, vt virgo pareret, aut mor-
tuorum corpora resurgerent: quia stultum est, in-
quiunt, vt Deus fecerit ultra quàm sapit homo. O
prudentes mundi, qui putant Deum non debere ali-
ter facere, quàm ab eo facit condita creatura, vt
ipse similis creaturis putetur. *† presumtæ*
*Virginē peper-
risse et corpo-
ra mortuorū
resurrectura
negant ij quō
humana sapie-
entia nititur.*

Non in sapientia verbi, vt non euacuetur crux
Christi.] Pseudoapostoli, ne stulti viderētur pruden-
tibus mundi, in sapientia hominum Christum præ-
dicabant duplici genere, vt & eloquentiæ studerent,
& ea quæ mundus in nobis stulta iudicat, euitarent,
vt neque incarnatū Dei Filium, & de virgine natum
docerent, neque carnis futuram resurrectionē, quia
mundi istud sapientiæ ratio stultum iudicat: ac per
hoc Apostolus non se in sapientia hominum dicit
Christum prædicare, ne euacuetur crux Christi, quia
qui in sapientia hominis Christum annuntiant, ne-
gant veritatem prædicationis.

Et paullo post:

Quoniam Iudæi signa petunt, & Græci sapienti-
am quæ-

am quærunt.] Græci sapientiam quærunt, quia nolunt audire præterquam quæ mundi ratione possibilia sunt. *Tom. 5. in cap. 1. Epist. 1. ad Corinth.*

Animalis homo non assentitur ea quæ sunt fidei cum sensum iudicio in omnibus uti valit.

Animalis homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei, stultitia est enim illi.] Pecoribus enim similis, sensum suum in terram deprimit: ideoque non assentitur nisi quæ videt, nec putat aliquid posse fieri quâ quomodo scit. Ideo quicquid aliter audit quàm nouit, stultitiam iudicat: nihil enim æstimat posse fieri sine commixtione. Vnde ridet audiens Deum filium genuisse, quem scit simplicem & incorporeum, & virginem peperisse, & resoluta corpora rursus reuocari ad vitam, cum hæc magis ad laudem Dei proficiant, vt credatur fecisse, cuius operis ratio inuestigari non possit. *Tom. 5. in cap. 2. Epist. 1. ad Corinth.*

II. Fidem rectam ad salutem necessariam esse.

* *Matth. 18.*

Scriptum est in Euangelio: * Vbi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ego sum in medio eorum. Et alibi: * Medius vestrum stat, quem vos nescitis. Hinc ergo cognoscimus quod ante omnia fides nos commendare Deo debeat. Cùm fidem habuerimus, elaboremus vt opera nostra perfecta sint. *Tom. 4. lib. 2. de Cain & Abel, Cap. 2. Vide & cap. 9. eiusdem libri.*

* *Ioan. 1.*

Ante omnia fides debet nos commendare Deo.

Fides fundamentum est omnium virtutum.

* *Gen. 12.*

Magnus plane vir (Abraham) & multarum virtutum clarus insignibus, quem votis suis philosophia non potuerit æquare. Denique minus est quod illa finxit, quàm quod iste gessit, maiorque ambizioso eloquentiæ mendacio simplex veritatis fides. Itaque cuiusmodi fuerit in eo viro deuotio, consideremus. Ea enim virtus ordine prima est, quæ est fundamentum ceterarum: meritoque hanc ab eo primam exigit Deus dicens: * Exi de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui. *Tom. 4. lib. 1. de patriarcha Abraham, Cap. 2.*

De sacramentis quæ accepistis, sermonē adior, cuius

eius rationem non putavi ante præmitti. In Christi- *Prima vox ho-*
 stiano enim viro prima est fides. Ideo Romæ fideles *minis Christi-*
 dicuntur qui baptizati sunt, & pater noster Abraham *ani est, Credo*
 ex fide iustificatus est, non ex operibus. *Tom. 4. lib. 1.*
de sacramen. Cap. 1.

In quibus & nos aliquando conuersati sumus in
 desiderijs carnis nostræ, facientes voluptates carnis
 & consiliorum eius, & eramus natura filij iræ, sicut
 & ceteri.] Omne peccatum caro dicitur, maxime
 perfidia, quæ est totius sceleris mater. Nulli opera *Infideli bona*
 bona & castitas proderit, si sit perfidus. Perfidia enim *opera prodesse*
 hæc omnia maculat. *Tom. 5. in cap. 2. Epist. ad Ephes. sequeunt.*

III. Fidem esse donum Dei.

Sicut post lapsum plerisque, si patiantur, corona *Fides Dei do-*
 redditur: ita si credant, & fides redditur. Quæ fi- *num est.*
 des Dei donum est, sicut habes scriptum: * Quia à ** Philip. 1.*
 Deo vobis datum est, non solum vt credatis in eum,
 sed etiam vt pro illo patiamini. *Tom. 1. lib. 1. de Peniten-*
tia, Cap. 10.

Igitur fides quæ bonæ voluntatis & iustæ actio- *Fides bonæ vo-*
 nis est genitrix, quo ipsa fonte nascatur, Apostolus *luntatis et in-*
 Paullus exponat, qui pro Romanorum fide Deo gra- *stæ actionis ge-*
 tias agit, dicens: * Primum quidem gratias ago Deo *nitrix est, &*
 meo per Iesum Christum pro omnibus vobis, quia à solo Deo da- *fidem vestram annuntiat in vniuerso mundo. Ad tur.*
 fides vestra annuntiat in vniuerso mundo. Ad tur.
 Ephesios quoque scribens: * Propterea, inquit, & * *Rom. 1.*
 ego audita fide vestra quæ est in Domino Iesu, & di- *Paulus pro*
 lectione in omnes sanctos, non cesso gratias agens *dono fidei Deo*
 pro vobis, memoriam vestri faciens in orationibus *gratias agit.*
 meis, vt Deus Domini nostri Iesu Christi Pater glo- ** Ephes. 5.*
 riæ det vobis spiritum sapientiæ & reuelationis in
 agnitionem eius, illuminatos oculos cordis vestri,
 vt sciatis quæ sit spes vocationis eius, quæ diuitiæ
 gloriæ hereditatis eius in sanctis. Et ad Thessaloni-
 censes: * Ideo & nos gratias agimus Deo sine inter- ** 1. Thes. 2.*
 missione, quoniam cum accepissetis à nobis verbum
 auditu Dei, accepistis non vt verbum hominum sed
 (sicut

(sicut est vere) verbum Dei qui operatur in vobis qui credidistis. Potuitne plenius aut evidentius demonstrari Dei esse donum credentium fidem, quam ut ideo agerentur gratiæ Deo, quoniam ij quibus verbum Dei per homines prædicabatur, nõ quasi de hominum sermone dubitarunt, sed tamquam Deo loquenti per homines crediderunt, qui in ipsis est operatus ut crederent?

Et paullo post:

* 1. Pet. 1.
Petrus Apostolus.
ex Deo habet
et fidem præ-
dicat.

Petrus quoque Apostolus ex Deo haberi fidem prædicans, ita scribit: *Scientes quòd non corruptibilibus auro & argento redempti estis de vana conversatione vestra paternæ traditionis, sed pretioso sanguine quasi agni incontaminati & immaculati Christi Iesu, præcogniti quidem ante constitutionem mundi, manifestati autem nouissimis temporibus propter vos qui per ipsum fideles estis in Deum, qui suscitabit eum à mortuis, & gloriam ei dedit, ut fides vestra & spes esset in Domino. Tom. 2. lib. 1. de vocat. gent. Cap. 8.

IIII. *Fidem non ita esse donum Dei, ut propter voluntatis motum, non sit pariter & liberi arbitrij.*

Sicut animus nihil virtutis capit nisi radium vere sacciperit luminis, ita gratia nihil ei quem vocat, confert: nisi oculos in eo aperuerit voluntatis. Quæ in plerisque (sicut superius disputatum est) ab ipso initio sui ardentissima citis & magnis ditatur augmentis: in plerisque autem tarde cunctanterque proficiens, vix ad ea incrementa prouehitur, quæ idoneam ad perseuerandum habeant firmitatē. Dicit quidem Dominus: *Nemo venit ad me, nisi Pater qui misit me, attraxerit eum. Sed hoc ideo dictum est, ut illam fidem sine qua nemo ad Christum venit, ex Patris haberi munere nouerimus, secūdam illud quod Apostolo dicitur: *Beatus es Simon Barionæ, quia

* Ioh. 6.
Ut credamus
et gratia Dei,
et nosser assen-
sus requiritur.
* Matth. 16.

quia caro & sanguis nō reuelauit tibi, sed Pater meus qui in cœlis est. Qui in cordibus trahendorum hoc egit vt crederent, hoc effecit vt vellent. Non enim esset vn de traherentur, si sequaces fide & voluntate non essent: quoniam qui non credunt, nec trahuntur omnino, nec veniunt, neque accedunt qui dissentiunt, sed recedunt. Qui ergo veniunt, amore ducuntur: dilecti enim sunt, & dilexerunt, quæsi sunt, & quæsierunt: & quod eos voluit Deus velle, voluerunt: qui ad obediendum sibi ipsum velle sic donat, vt etiã a perseueraturis illam mutabilitatē quæ potest nolle, non auferat. Alioquin nemo vnquam fidelium recessisset à fide. Neminem concupiscentia vinceret, neminem tristitia elideret, neminem iracundia debellaret, nullius caritas refrigesceret, nullius patientia frangeretur, & collatam sibi gratiam nemo negligeret. *Tom. 2. lib. 2. de vocat. gent. Cap. 9.*

Homogratia fidei illustratur, ab ea per liberã voluntatem recedere potest.

Non quòd dominemur fidei vestre, sed adiutores simus gaudij vestri. Fide enim stas.] Quoniam fides non necessitatis, sed voluntatis res est: ideo dicit: Non quòd dominemur fidei vestræ. Dominatus enim necessitatis causa est. *Tom. 5. in cap. 1. Epist. 2. est. ad Corinth.*

Fides non necessitatis, sed voluntatis res

V. Quomodo fides, spes, caritas inter se affectæ sint, & fides à caritate perficiatur, ac vtilis reddatur.

Scriptura diuina vitam beatam in cognitione posuit diuinitatis, & fructu bonæ operationis. Denique vtriusque assertionis Euangelicum suppedit testimonium. Nam & de scientia ita dicit Dominus Iesus: * Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Et de operibus ita respondit: * Omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter

Scriptura diuina vitam beatam in fide & fructu bonæ operationis collocat.
* Ioan. 17.
* Matth. 19.

propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.

Et post pauca:

Fides vitam æternam habere dicitur, quia fundamentum est bonum. Habent et bona facta, quia vir iustus & rebus probatur. Pulcra similitudine ostenditur quomodo fides & opera bona cohercant.

Habet ergo vitam æternam fides, quia fundamentum est bonum. Habent & bona facta, quia vir iustus & dictis & rebus probatur. Nam etiam exercitatus sit in sermonibus, & desidiosus in operibus, prudentiam suam factis repellit: & grauius est scire quid facias, nec fecisse quod faciendum cognoueris. Contra quoque strenuum esse in operibus, affectu infidum, ita est ac si vitioso fundamento pulcra culminum velis eleuare fastigia: quod quo plus struxeris, plus corrui: quia sine munimento fidei bona opera non possunt manere. Infida statio in portu nauem perforat, & arenosum solum cito cedit, nec potest impositæ edificationis sustinere onera. Ibi ergo plenitudo præmij, ubi virtutum perfectio, & quedam in factis atque dictis æqualitas est sobrietatis. *Tom. 1. lib. 2. Officiorum, Cap. 2.*

* 11. Cor. 3.

Doceris hac serie scripturarum fidem esse radicem virtutum omnium. Vnde & Apostolus ait: * *Quia fundamentum nostrum Iesus Christus est: & quicquid supra hoc fundamentum ædificaueris, hoc solum ad operis tui fructum, & ad virtutis proficere mercedem.* *Tom. 4. lib. 2. de Cain & Abel, Cap. 9.*

Fides principium Christiani est, plenitudo iustitiae.

Principium verborum tuorum veritas.] Fides principium Christiani est, plenitudo autem Christiani iustitia est. Fides in confessione populorum, iustitia in martyrum passione. *Tom. 4. Sermone 20. in psal. 118.*

* 1. Cor. 13.

Perfecta caritas, nem fidem habet, sed non cont ra omnis fides perfectam caritatem.

Denique Abraham credidit, & sic diligere cepit: & credidit non ex parte, sed per omnia. Aliter enim habere plenam non poterat caritatem, quia scriptum est: * *Caritas credit omnia: Si non credit omnia, non videtur caritas esse perfecta.* Ergo perfecta caritas omnem fidem habet. Non tamen facile dixerim, quod continuo omnis fides perfectam caritatem habeat, quia Apostolus dixit: * *Si habeam omnem fidem ita*

ut montes

vt montes transferam, caritatem autem non habeam, nihil mihi prodest. *Tom. 3. lib. Epist. 9. Epist. 74.*

Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.] Breuiter autem (Christus) Iudæorum vitia multa perstringit, qui vilium fructuum decimis conferendis omne studium intendant suum, nec vllum fururi iudicij metum, nec aliquam Dei caritatem, cum opera sine fide vana sint. Prætereunt enim iudicium & caritatem Dei. Iudicium ideo, quia non omnia quæ agunt, in iudicium referunt. Caritatem ideo, quia non ex affectu Deū diligunt. Sed ne rursus fidei nos studiosos faciat operum negligentes, perfectionem fidelis viri breui sermone concludit, vt & fide & operibus approbetur, dicens: Hęc oportuit facere & illa non omittere. *Tom. 5. lib. 7. Comment. in cap. 11. Luca.*

*Christus fidē
& opera com-
munit.*

Circumcisio nihil est, & præputium nihil est.] Manifestum est, quia nec obest nec prodest. Sed obseruatio mandatorum Dei.] Id est, fides propitium facit Deum, si bonis operibus approbetur. *Tom. 5. in cap. 7. 1. Epist. ad Corinth.*

*Fides bonis o-
peribus vesti-
ta propitium
facit Deum.*

Ergo impij non resurgunt in iudicio: hoc est, in portionem eorum qui iudiciū subituri sunt: nec peccatores resurgunt in consilio iustorum. Vides quia surgunt impij, & non surgunt in iudicio iustorum: quia peccatores etsi non resurgunt in consilio iustorum, resurgunt tamen in iudicio. Vnde videntur qui bene crediderunt, & fidem suam etiam operibus exsecuti sunt, ipsi non iudicari, sed surgere in consilio iustorum. Peccatores autem qui non possunt inter iustos surgere, surgent in iudicio. Habes duos ordines. Tertius superest impiorum, qui quoniam non crediderunt, iam iudicati sunt: & ideo non resurgunt in iudicium, sed ad pœnam. * Dilexerunt enim ma-

*Qui bene cre-
diderunt, et si
dem etiā ope-
ribus exsecu-
sunt, surgēt in
consilio iustor-
rum.
* Ioan. 3.*

Deū nemo diligere potest nisi prius eum per fidem cognoscat.

uere, sed victi illecebris peccatorum, dilexerūt plus tenebras quàm lucem. Id est, vtrumque dilexerunt, sed magis tenebras. Sed quia de illis præmisit qui nō crediderunt: sic accipiendum puto, quōd dilexerunt tenebras & non lucem. Lux enim Christus. *Qui ergo non crediderunt luci, absurdum est vt lucem vel dilexissē crederantur, quam nescierunt. Nescierunt enim, neque intellexerunt, in tenebris ambulant: sicut scriptum est. Tom. 4. in enarratione psalmi primi, fere ad finem.*

CAPVT QVARTVM De Iustificatione.

I. Hominem suis operibus, qua vel per humana natura vires, vel per legis doctrinam sunt, absque diuina per Iesum Christum gratia coram Deo iustificari non posse.

Iudæi & Greci sub peccato concluduntur dum iustificatur per fidem Christi.
* Ephes. 2.

ORigo veræ vitæ veræque iustitiæ in regenerationis est posita sacramento, vt vbi homo renascitur, ibi etiam ipsarum virtutum veritas oriatur. Et incipiunt ad perpetuam gloriam proficere per fidem, qui vix ad temporalem vanæ laudis poterant peruenire mercedem. Siue enim Iudæus legis scientia tumens, siue Græcus studio sapientiæ naturalis inflatus, prius quàm iustificetur per fidem Christi, conclusus est sub peccato: & si in sua infelicitate persistit, ira Dei manet super eum, illa scilicet in Adæ præuaricatione contracta, de qua Apostolus loquitur, dicens: * *Et vos cum effectis mortui delictis & peccatis uestris, in quibus aliquando ambulastis secundum seculum mundi huius, secundum principem potestatis aeris huius, spiritus qui nunc operatur in filios dissidentiae, in quibus & nos aliquando cōuersati sumus in desiderijs carnis nostræ, facientes*

facientes voluntatem carnis & cogitationū, & eramus natura filij iræ, sicut & ceteri. Et iterum: Qui eratis illo tempore sine Christo, alienati à conuersione Israel, & hospites testamentorum, promissionis spem non habentes, & sine Deo in mundo. Et iterum: * Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Et iterum: * Gratias agentes Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine, qui eripuit nos de tenebris, & potestatem tenebrarum, & transtulit in regnum filij dilectionis suæ. Et iterum: * Eramus enim & nos aliquando insipientes, increduli, errantes, seruientes desiderijs, & voluptatibus varijs, in malitia & inuidia agentes, odibiles, odientes inuicem. Cum autem benignitas & humanitas apparuit Saluatoris nostri: non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abunde per Iesum Christum Saluatorem nostrum, ut iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundum spem vitæ æternæ. *Tom. 2. lib. 1. de uocatione gentium, Cap. 5.*

O homo, faciem tuam non audebas ad cælum at- tollere, oculos tuos in terram dirigebas & subito accepisti gratiam Christi, omnia tibi peccata dimissa sunt. Ex malo seruus factus es bonus filius. Ideo presume, non de operatione tua, sed de Christi gratia. * Gratia enim saluati estis, Apostolus ait. *Tom. 4. lib. 5 de Sacram. Cap. 4.*

Psalmi titulus est, In sinē filijs Chore intellectus. Vbi passionis dominicæ, & baptismatis, & ingressio nis ad altare sacrosanctum, decurta mysteria sunt: docet sanctus propheta Dauid quemadmodū athletam suum, cuius nomē teneatur in agmine sanctorum, Christus exerceat. Sicut enim sine labore nostro, non ex operibus, sed ex fide per gratiam suam nobis peccata donauit, & ad coronæ petitionem indulgentissimus nos & benignus admisit, nec superiora nobis fecit obesse flagitia, quibus tanto certa-

Non in operibus nostris sed in gratia Christi fiduciam o- mnem collo- candam.

* Ephes. 2.

Sine labore nostro, sola gratia Christi peccata nobis dimissa sunt.

minc iudicemur indigni: (quæritur enim etiam in ijs qui lustrale certamen hoc subeunt, etiam disciplina viuendi) ita rursus ne tanta peccatorum donatione resolui, in superiora flagitia vel desidiam reuertamur: psalmus iste nos admonet multa nobis & grauius certamina esse proposita, vt nemo nisi qui legitime certauerit, coronetur.

Videndum ne post gratiã acceptam in flagitia pristina relabamur.

Et infra:

Fugienda est iustificatio legis, & ad Christi gratiam confugiendum.

Nemo ex operibus legis iustificari potest: quia sub maledicto sunt omnes qui sub littera sunt. Fugiant ergo omnes maledictum legis, & confugiant ad benedictionis gratiam, vt benedictionem habeant in cœlestibus in Christo Iesu, qui mortuus est pro nobis, vt fides trãfret ad gentes: qui etsi vir fuit ante synagogã, nec ipsam deseruit, & nos redemit. Illam enim non deseruit, vt reliquie saluẽ fierent: nos redemit eligendo populos nationum. Hęc ergo electio gentium, salus Iudeis. Reliquiã enim non per opera sua, sed per electionem gratiã saluẽ facti sunt. Gratia est ergo Christi, quã & nos redemit, & reliquias viuificauit. *Tom. 4. in psal. 43.*

Si Christus nos deserat, salui esse nequimus.

** Matth. 28.*

** Ioan. 14.*

** Matth. 9.*

Christus eos qui ex lege presumunt, et gratiam Christi nõ quærunt, vocat ad penitentiam.

Et ideo, inquit, ieiunare non possunt filij sponsi, quamdiu cum illis est sponsus. Venient autem dies, cum auferetur ab illis sponsus, & tunc ieiunabunt in illis diebus.] Qui sunt illi dies quibus à nobis Christus auferatur, maxime cum ipse dixerit: *Vobiscum ero vsque ad consummationem mundi? Ipse dixit, *Nõ relinquam vos orphanos. Certũ est enim quod si nos relinquit, salui esse nequeamus. Nemo tibi Christum potest auferre, nisi te illi ipse auferas. Non te auferat iactantia tua, non te auferat arrogantia, neque tibi de lege presumas. * Non enim vocare iustos venit, sed peccatores. Quomodo igitur Dominus iustitias dilexit, neque Dauid vidit iustum derelictum? Aut quã ista æquitas, si iustus relinquitur, peccator adsciscitur: nisi intelligas quod eos iustos dicit, qui ex lege presumant, & Euangelij gratiã non requirant? Nemo autem iustificatur ex lege, sed redimitur

dimitur ex gratia. Est igitur in lege iustitia, sed non per legem iustitia. Nam ipse Apostolus Hebræus ex Hebræis, secundum legem Phariseus, secundum iustitiam quæ in lege est, conuersatus sine querela, qui gloriatur ex lege, Quæ mihi, inquit, * lucra fuerunt, hæc duxi propter Christum detrimenta esse: hoc est, *Paulus abijit* abiecit iustitiam & gloriam legis. Iustitia enim legis sine Christo vacua est, quia plenitudo legis Christus est. Et ideo & si est in lege iustitia, non est tamen per legem iustitia. Si enim per legem iustitia, ergo Christus gratis mortuus est. Mortuus est enim Christus ut impleret iustitiam. *Tom. 5. lib. 5. Commentar. in cap. 5. Luca.*

Adiuua me, inquit, & saluus ero, & meditabor iustificationes tuas semper. Ergo vel inter Angelos annumeratus dicas oportet iustificationes Dei semper, & illam quam adeptus es gloriam non tuis meritis arroges, sed diuinæ miserationi semper adscribas, ne tibi dicatur: * Quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non accepisti? Omnis enim creatura quæcumque bona habet: accepit à Christo, qui totius est auctor creaturæ. *Tom. 4. Sermon. 15. in psal. 118.*

II. *Liberum hominis arbitrium à Deo motum & excitatum, posse Deo vocanti & excitanti ut iustificationem consequatur assensuri, & eidem etiam repugnare.*

Misericordia tua Domine plena est terra, iustificationes tuas doce me. Quomodo misericordia Domini plena est terra, nisi per passionem Domini nostri Iesu Christi, quam futuram præuidens quasi promissam Propheta celebrat? Prophetis autem ea quæ ventura sunt præuidentibus, moris est ut quasi iam decursa memorent quæ posterioris ætatis sunt. Plena est ergo terra misericordia Domini, quia

** Philip. 3. Paulus abijit iustitiam et gloriam legis.*
Si per legem iustitia, Christus gratis mortuus est.

Sanctissimus quisque iustitiã quã habet, nõ suis meritis, sed miserationi diuinæ adscribit.
** 1. Cor. 4.*

Propheta de rebus futuris ita loquitur, quasi essent præterite.

*Christus est
omnis in pas-
sione, morte,
et resurrectione
aeternam
felicitate ac-
quisierit, il-
lud tamen be-
neficium nullis
nisi volentibus
comunicatur.*

* Exod. 3.

* Rom. 9.

*Negligentes
Deus consue-
uit deserere.
Non est in ho-
minis potesta-
te sed miseran-
tis Dei, comple-
re quæ cepe-
rit.*

* Ibidem.

*Gratia Dei om-
nibus offer-
tur, quod autem
à multis refu-
tetur ipsorum
est nequitia,
et quod à mul-
tis suscipiatur
et gratia est*

quia omnibus est data remissio peccatorum. Super omnes sol oriri iubetur. Et hic quidem sol quotidie super omnes oritur. Mysticus autem sol ille iustitiae omnibus ortus est, omnibus venit, omnibus passus est, & omnibus resurrexit. Ideo autem passus est, vt tolleret peccatum mundi. Si quis autem non credit in Christum, generali beneficio ipse se fraudat: vt si quis clausis fenestris radios solis excludat, non ideo sol non est ortus omnibus, quia calore eius se ipse fraudauit: sed quod solis est, prerogatiuam suam seruat: quod imprudens est, communis à se gratiam lucis excludit. *Tom. 4. Serm. 8. in psal. 118.*

Fiat nunc misericordia tua vt exhortetur me secundum verbum tuum seruo tuo.] * Moyse dicit Deus: Miserebor cui misertus ero, & misericordiam præstabo, cui misericordiam præstitero. * Igitur non est volentis neque curantis, sed miserantis Dei est. Forte dicas: Ergo non debemus vel velle currere? Atqui negligentes Deus deserere consuevit. Non ergo hoc dicit, sed quid dicat consideremus. Non volentis neque currentis hominis perseverantia est. Non est enim in hominis potestate, sed miserantis Dei est, vt possis complere quæ ceperis. Denique iterum Moyse dici: Quia in hoc ipsum te suscitaui, vt ostendam in te virtutem meam. Colligitur igitur adhortationem diuinæ misericordiae deputandam. Unde sequitur: * Ergo cui vult miseretur, & quem vult obdurat. Hunc miseratus hortatur, illum non reuocat exsecratus. *Tom. 4. Sermonem 10. in eundem psal. mum 118.*

Quæ opitulatio (gratiæ Dei excitantis hominis voluntatem) per innumeros modos siue occultos siue manifestos omnibus adhibetur: & quod à multis refutatur, ipsorum est nequitia: quod autem à multis suscipitur, & gratia est diuinæ, & voluntatis humanae. Siue igitur initia, siue profectum fidelium, siue vsque in finem perseverantium cogitemus genus, nulla species cuiusquam virtutis occurrit, quæ vel si-

ne dono diuinæ gratiæ, vel sine consensu nostræ voluntatis habeatur. Ipsa enim gratia hoc omni genere medendi atque auxiliandi agit, vt in eo quem vocat, primam sibi receptricem & famulam donorum suorum præparet voluntatem. Nam virtus nolentium nulla est, nec potest asseri, vel fidem, vel spem, vel caritatem eis inesse, quorum ab his bonus consensus alienus est. *Tom. 2. lib. 2. de vocatione gentium, communibus Cap. 9. Huc faciunt que supra habes Cap. 2. de gratia & lib. An. 21. Wittenbergæ editis.*

Vide itaque quàm vere Lutherus & Philippus gloriuntur Ambrosium idem sensisse de iustificatione hominis, quod ipsi.

III. Timorem diuinæ iustitiæ non esse malum, neque facere peccatores deteriores.

Consensum (gratiæ diuinæ excitati) non solum cohortatio prædicantium, & incitamenta doctrinæ, sed & metus gignit, propter quod scriptum est: *Principiū sapientiæ timor Domini. Qui quantislibet terroribus inferatur, non aliud agit, quàm vt quem fecerit timentem, faciat & volentem, nec solum volentem, sed etiam sapientem. Vnde & illud scriptum est: *Beatus cui donatum est habere timorem Dei. Quid enim tam beatificū quàm hic timor, qui genitor eruditor quæ sapientiæ est? In cuius vtrique deuotione denota est & voluntas, quæ auctore gratiæ eodem proficit timore quo cœpit. Cum ergo hic timor etiam per quandam vim magni terroris immittitur, non ibi ratio exstinguitur, nec intellectus aufertur, sed illa potius quæ mentem premebat caligo discutitur, vt voluntas deprauata prius atque captiua, recta efficiatur & libera. *Lib. 2. de vocatione gentium, Cap. 9.*

Metus diuini numinis effici vt gratiæ diuinæ excitati consentiamus. *Prouerb. 9. *Eccl. 25.

Statue seruo tuo eloquium tuum, in timore tuo.] *Psal. 110. *Initium esse sapientiæ timorem Domini dicit Propheta: Quid est autem initium sapientiæ, nisi seculo renuntiare? Quia sapere secularia, stultitia est. Deo ingrati sibi

* 1. Cor. 1.

* Rom. 10.

nique sapientiam huius mundi, stultitiam esse apud Dominum, * Apostolus dicit. Sed & ipse timor Domini nisi secundum scientiam sit, nihil prodest, imo obest plurimum. Siquidem Iudæi habent zelum Dei, * sed quia non habent secundum scientiam, in ipso zelo & timore maiorem contrahunt diuinitatis offensam. Quod circumcidunt infantulos suos, quod sabbatha custodiunt, timorem Dei habent: sed quia nesciunt legem spiritalem esse, circumcidunt corpus, non cor suum. Ignem sabbatho adolere formidant, cum lex sanctificationis die libidinum ignem prohibeat accendi. Et quid de Iudæis dicam? Sunt etiam in nobis qui habent timorem Dei, sed non secundum scientiam, statuentes duriora præcepta, quæ non possit humana conditio sustinere. Timor in eo est, quia videntur sibi consulere disciplinæ, opus virtutis exigere: sed inscitia in eo est, quia non compatiuntur naturæ, non æstimant possibilitatem. Non sit ergo irrationabilis timor. Etenim vera sapientia à timore Dei incipit, nec est sapientia spiritualis sine timore Dei: ita timor sine sapientia esse non debet. Basis quædam verbi est timor sanctus. Sicut enim simulacrum aliquod in basi statuitur, & tunc maiorem habet gratiam cum in basi statua fuerit collocata, standique accipit firmitatem: ita verbum Dei vel rationabile Dei in timore sancto melius statuitur, fortius radicatur, hoc est in pectore timentis Dominum, ne labatur verbum de corde viri, ne veniant volucres, & auferant illud de incuriosi & dissimulatis affectu. Sed etiã verbo Dei timor ipse aptari ad vtilitatem, & constabili videtur, vt non sit alienus scientiæ, sicut basis accepta statua non est aliena gratiæ. Timor ergo verbi est locus, sicut in pace locus eius. Timor quidem statua verbi, verbũ timoris est disciplina. Plenus enim disciplinæ timor non nutat ad lapsum. Et quia basim verbi timorẽ diximus: ne quid alienum à scripturis posuisse nos quisquã putet: accipiat lectum de Dei verbo in Canticis canticorum:

* Crura

* Crura eius columnæ marmoreæ fundatæ super bases aureas. Significans columnas esse Ecclesiæ Apostolos, qui fundati sunt in timore sancto. Nam sicut * Petrus, Iacobus, Ioannes & Barnabas columnæ esse videbantur Ecclesiæ, sic & quicumque vicerit hoc seculum, sit columna Dei, quam confirmat qui dicit: * Ego confirmaui columnas eius: ita & basis aurea timor plenus disciplinæ, quia initium sapientiæ est. In timore ergo sapientum Apostolica prædicatio tamquam super basem auream columna confirmatur. Christi igitur eloquio & Apostolico sermone tribunal est timor iusti, & basis aurea plena prudentiæ, simulacrum autem bonum tamquam effigies veritatis, sermo sanctorum. Et vide tamquam basim auream esse sanctorum timorem. Lege Esaiam: vide quantis subiecerit timorem, ut faceret irreprensibilem & sanctum timorem. * Spiritus, inquit, sapientiæ & intellectus, spiritus consilij atque virtutis, spiritus cognitionis atque pietatis, spiritus sancti timoris. Quantis timorem subiecit, ut haberet quod sequi possit: Informatur per sapiëntiam, instruitur per intellectum, cõsilio dirigitur, virtute firmatur, cognitione regitur, pietate decoratur. Tolle timori Domini ista, & est irrationabilis & insipiens timor, vnus ex illis: * Foris pugnae, intus timores. Quibus afflictus esset & Paullus, nisi habuisset Dominum consolantem. Nec otiosum est in Prouerbij: * Tunc intelliges timorem Domini. Quid est tunc: Cùm sapientiam inuocaueris, & prudentiæ dederis vocem tuam: & si quæsieris illam ut pecuniam, & ut thesauros scrutatus fueris eam, tunc intelliges timorem Domini. Et ideo tamquam super basim bonam dicit: Statue seruo tuo eloquium tuum in timore tuo. Tom. 4. Sermone 5. in psal. 118.

* Cant. 8.

* Galat. 2.

* Psal. 74.

* Esa. 11.

Que requirã-
tur vt timor
Dei sit ratio-
nabilis.

* 2. Cor. 7.

* Prouer. 2.

IIII. Fidem esse initium, radicem & velus
fundamentum omnis iustitiæ.

*Fundamentū
iustitiæ fides
est.*

* *Esa. 28.*

*Paullus funda-
mentū posuit
Christum, vt
supra eū ope-
ra iustitiæ lo-
caremus.*

*Fides à Deo
datur, vt prin-
cipium sit me-
ritorum.*

*Fides prepa-
rat semitas
venturæ dile-
ctioni.*

Fundamentum ergo est iustitiæ fides. Iustorum enim corda meditantur fidem: & qui se iustus accusat, iustitiam supra fidem collocat. Nam tunc iustitia eius apparet, si vera fateatur. Denique & Dominus per Esaiam: * Ecce, inquit, mitto lapidem in fundamentum Sion, id est, Christum, in fundamentum Ecclesiæ. Fides enim omnium Christus. Ecclesia autem quædam forma iustitiæ est, commune ius omnium. In commune orat, in commune operatur, in cōmune tentatur. Denique qui seipsum sibi abnegat, ipse iustus, ipse dignus Christo est. Ideo Paullus fundamentum posuit Christum, vt supra eum opera iustitiæ locaremus, quia fides fundamentum est. In operibus autem aut malis iniquitas, aut bonis iustitia est. *Tom. 1. lib. 1. Officior. Cap. 29.*

Fides à Deo Abunde, quantū arbitror, his testimonijs (quamuis & alia documenta aggregari potuerint) demonstratum est, fidem qua iustificatur impius, nisi ex Dei munere non haberi, eamque nullis meritis præcedentibus tribui, sed ad hoc donari, vt principium possit esse meritum: vt cū ipsa data fuerit, non petita, ipsius iam petitionibus bona cetera consequantur. *Tom. 2. lib. 1. de vocat gent. Cap. 9.*

Fides velut præuia caritatis occupat animam, & præparat semitas venturæ dilectioni *Tom. 3. lib. Epist. 9. Epist. 74.*

Firmum tamen fundamentum Dei stat. habes hoc signaculum.] Fundamentum Dei fides est, quæ continet quæ promissit Deus. *Et mox sequitur:* Signaculum promissionis Dei, fides nostra est, quæ firmat Dei verba. *Tom. 5. in cap. 2. Epist. 2. ad Timoth.*

V. Fide sola impium non iustificari.

Illuxit enim gratia Dei Saluatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos vt abnegata impietate & secularibus desiderijs, temperanter & iuste & pie vivamus in hoc seculo.] Donum Dei illuxisse hominibus dicit per Christum, id est, veritatem vnius Dei manifestatam in Christo, vt pia professione Creatorem

rem

rem predicemus in Trinitatis vnitae, quod prius la-
 ruit humanum genus, nunc autem misericordia Dei
 illuxit, vt erroris tenebras euitantes, id est ignoran-
 tiam & impietatem mundanorum fugientes, pij in-
 ueniamur in parentem omnium Deum, profitentis
 eum in veritate, quam tradit Euangelium Filij eius:
 & vt huius rei mercedē habere possimus, bona ope-
 ra faciamus. Quomodo enim illi qui solum Patrem
 prædica, spes nulla est, si non profiteatur in eadem
 veritate & Filium: ita & huius spes frustrata, qui
 solum professionem fidei habet sine bonis operibus.
 Tom. 5. in cap. 2. Epist. ad Titum.

Fide sola non iustificari impium pluribus verbis confirma-
 tum est supra huius lib. 2. Confessionis Ambrosiane, Cap. 2.
 de coherentia fidei spei et caritatis, que breuitatis causa non
 putari hic repetenda. Adversarij tamen nostri, candido Le-
 ctor conantur aliquot Ambrosij sententijs asserere ad perpe-
 tuam felicitatem consequendam solam fidem sufficere, vt sci-
 licet putes eos tam pestiferum dogma non à Simone Mago,
 Basilide, Aëtio, Eunomio, Iouiniano (quos ita docuisse, & pro-
 pterea à toto orbe Christiano damnatos, testes sunt a * Ire-
 næus, b * Hieronymus, c * Augustinus, d * Theodoretus, & po-
 stremo, quem falso pro se facere contendūt, Ambrosius noster) uersus Iouinis
 sed ab illustri aliquo Ecclesie scriptore accepisse. Ceterum si an-
 tegras Ambrosij disputationes, non autem vnam vel alle-
 ram illius sententiam à vero sensu detortam legas, fateberis
 sat scio, magnam illi iniuriam fieri. Quanta enim rebemē-
 tia Iouinianum, & qui cum eo sentiebant, nullam virginita-
 tis gratiam, nullum abstinentie altarumq; virtutum meri-
 tum esse, in epistola ad Syricium Papam confutat? Agrestis,
 inquit, vlulatus est, nullam virginitatis gratiam, nullum cas-
 titatis ordinem seruare, promiscue omnia velle confundere,
 diuersorum gradus abrogare meritum, & paupertatem
 quandam celestium remunerationum inducere, quasi Christo
 vna sit palma quam tribuit, ac non plurimi abundant titulis
 præmiatorum. Item, O stultum Heliseum, qui silue stribus ramis
 et amarū pascibat prophetas, Immemorem scripturarum Ef-
 dram, qui memoria scripturas reddidit, Inspicentem Paulum,

qui gloriatur in ieiunijs, si nihil profunt ieiunia. Sed quomodo non profunt, quibus vitia purgantur? Quæ si deferas cum huius militate, cum misericordia, ut Esaias spiritu diuino locutus est, ossa tua pinguescent, & crispescit hortus ebrius. Hactenus Ambrosius. Sed quid ista commemoro? Ambrosij sententia non à sola fide iustitiam Christianam pendere vsq; adeo certum est, ut propterea Centuriorum Magdeburgensium censuram effugere non potuerit. Ceterum enim 4. cap. 20. accusant illum quod scribat lib. de Helia & ieiunio, cap. 1. Non venialis est Dominus, sed tu ipse venalis es: peccatis tuis venundatus es, redime te operibus tuis, redime te pecunia tua: vilis pecunia, sed pretiosa misericordia. Sed age videamus que sint ille Ambrosij sententia, quibus existimant probari posse eum in una fide totam Christiani hominis iustitiam et salutem ponere. Initio auunt ita eum sermone 45. de sancto Latrone scribere: Ipsa hora qua paradysus Deum suscepit, suscepit & Latronem: vnus passus est pro salute cunctorum, & duobus pariter immortalitatis ianua referatur. Sed hanc tantam gloriam Latroni fides prestitit. Fides enim est que peccata cooperit, que vincit crimina, que facit de latronibus innocentes: quamuis enim delinquentium grandis culpa sit, fidei tamen maior est gratia. Et post pauca sequitur, quo nos maxime existimant premi: Sicut ergo sufficit isti (Iude) ad scelera deseruisse Christum: ita illi sufficit ad innocentiam Domino credidisse. Facit igitur & fides, innocentes latrones, & perfidia Apostolos criminosos. Ista Ambrosius scribere negare nec possum, nec sane volo: at inde quod aduersarij nostri comminiscuntur sequi solam & otiosam fidem Deum hominum generi conciliare, id est quod pernego. Loquitur enim de ea fide, que, ut Apostolus ait, per dilectionem operatur, præter quam nihil etiã hodie Catholici, ab homine merito passionis & mortis vnus Mediatoris nostri Iesu Christi iustificato ut hereditatem Dei possideat, requirimus. At quæris forte vnde sciam illam esse Ambrosij mentem? Inde certe quod Sermone 44. Latronis penitentiam & singularem illius in Christum affectum ac amorẽ prædicet. Mira res, inquit, plus in cruce latro Christum diligit, quàm Iudas dilexit in cæna. Ac ita Ambrosius in locis similibus, vbi fidem, quam & nos merito facimus maxi-

mi summis laudibus effert, accipiendus. Quod deinde quidam aiunt, eum describere in cap. 1. Epist. 1. ad Corinth. à Deo constitutum esse, ut qui credit in Christum saluus sit sine opere sola fide gratis accipiens remissionem peccatorum, non negò, nec est causa cur negare debeam. Tantum enim abest ut ÷js verbis, quod annis plus mille quingentis de iustitia Christiana Ecclesia credit, destruatur, ut etiam vel maxime confirmetur. Sententia enim istorum est, à Deo constitutum esse, ut homo peccatorum remissionem assequatur et iustus sit sola fide, hoc est, sola iustitia fidei, vel gratis omnino, sine ullo opere præcedente cuius merces sit ipsa iustitia. Per fidem enim, quia est humane salutis initium, fundamentum & radix omnis iustificationis, intelligit ipsissimam iustitiam Christianam quæ in Scriptura sacra varijs nominibus appellatur, iustitia nimirum ex fide, quia, ut diximus, fides fundamentum est iustitiæ, iustitia item ex Deo, iustitia Christi, & iustitia gratuita, quod Deus Pater hominem ex sola gratia et benignitate, propter meritum passionis & mortis unius Mediatoris nostri, Filij sui carissimi Iesu Christi, in fidem & amicitiam suam recipiat, eumque vere iustum & sanctum faciat. Huic opponitur iustitia operum, quæ etiam iustitia legis, iustitia item Philosophica seu Ethica dicitur, quæ Pharisei, Rabini, Philosophi & Pelagiani ita sibi placent, ut non dubitent gloriari istius merito se fidei gratiam accepisse, adeoque ipsi Deo carissimos esse. Merito eam à vera iustitia Ambrosius noster separat. Separant quoque etiam nunc hodie quotquot Dei beneficio orthodoxi & sunt & haberi cupiunt. Didicerunt namque à sanctis suis maioribus Christum toti hominum generi factum esse iustitiam, sanctificationem atque redemptionem. Apostolus quoque Paulus ait arbitrari se hominem iustificari per fidem sine operibus legis, sed non eo sensu, ut præcepta ac professa fide (* vtor B. Augustini ver- *Tom. 4. de fi-
bis) opera iustitiæ contemnantur, sed ut sciat quisque se per fidem posse iustificari etiamsi legis opera non præcesserint. Atque ut finem faciam, eadem sinceritate boni istius viri Ambrosium tractant, quæ in nascente Ecclesia quidam Epicurei B. Paulum, quem cum nosset docere in operibus legis nullum salutis presidium collocandum, ipsi mox gloriati sunt & vsque eo multis per suaserunt, Pauli sententiam esse, opera homini nec salutem

de & operibus, Cap. 14.

* *Ibidem.*

salutem, nec exitium adferre, in sola fide omnem nostram institutam, dignitatem, ac salutem positam, ut ad eam opinionem exstirpandam sanctissimi Apostoli, Petrus, Ioannes, Iacobus & Iudas coacti sint * Augustino teste, sex eas Epistolæ scribere quas Canonicas recepto vocabulo dicimus. Atque hec quidem ad Ambrosij mentem colligendam candido Lectori & veritatis studio sufficere puto.

V I. *Hominem semel iustificatum, posse iterum peccare, & gratiam amittere.*

Homo baptizatus si peccet, Deum à se repellit.

Baptizatus homo si postea desertor violatorque Sacramenti fuerit, peccat, & Deum repellit à se. Si autem agat penitentiam ex toto corde, ubi Deus videt, saluabitur, sicut vidit cor David, quando increpatus à Propheta grauius post comminationes terribiles Dei exclamauit dicens: * Peccaui: & mox ut audiuit, abstulit peccatum suum. Tom. I. in exhortat. ad agendam penitentiam.

* 2. Reg. 12.

Quid est quod asserunt (Catholicæ fidei aduersarij) baptizatos intendere non debere virtutum discipulos, nihil illis obesse comestiones, nihil voluntatum affluentiam, insipientes esse eos qui ijs carni affertur. Tom. 3. lib. Epistolæ 10. Epistolæ 82.

non obesse comestiones & cetera vitia carnis Hanc heresin ab inferis reuocauit Lutherus, de quo vide illius librum de Captiuitate Babylon. & sermonem de piscatione Petri, tum concionem secundam de festo Ascensionis.

CAPVT QVINCTVM
De Lapsis & eorum reparatione.

I. *Quid sit peccatum.*

Peccatum non est viua substantia, sed mentis deprauatio.

Quid igitur dicemus? Si enim neque sine principio est quasi increata, neque à Deo facta, vnde habet naturam malitiam? Nam mala esse in hoc mundo nullus sapiens denegauit, cum sit tam frequens in hoc seculo lapsus ad mortem. Sed ex ijs quæ iam diximus, possumus colligere quia non est viua substantia, sed mentis atque animi deprauatio,

tio, à tramite virtutis deuia, que in curiosorū animis frequenter obrepit. *Tom. 4. lib. 1. Hexameron, Cap. 8.*

Quid est peccatū, nisi præuaticatio legis diuinæ, *Peccatum est & cœlestium inobedientia præceptorum? Tom 4. lib. præuaticatio diuinæ legis. de Paradiso, Cap. 8.*

Scio enim quoniam in me nō inhabitat, hoc est, *Quomodo in carne mea bonum.]* Nō sicut quibusdam videtur, *carne habitata-* carnem malam dicit, sed quod habitat in carne, non *re dicitur pec esse bonum, sed esse peccatum. Quomodo inhabitat catū, cum non in carne peccatum, cum non sit substantia, sed præ-* *sit substantia uaricatio boni? Quoniam primi hominis corpus sed præuari-* corruptum est per peccatum, ut possit dissolui: ipsa *catio boni, ostenditur.* peccati corruptio per conditionem offensionis manet in corpore, robur tenens diuinæ sententiæ datę in Adam: quod est signum legis diaboli, cuius instinctu peccauit Adam. *Tom. 5. in cap. 7. ad Romanos.*

II. Peccatum esse voluntarium, nec vlla vi aut necessitate hominē ad illud cogi.

Spiritus Dei fouebat aquas.] Id est, viuificabat, vt in nouas cogeret creaturas, & fotu suo animaret ad vitam. Nam etiam Spiritum sanctum legimus creatorē, dicente Iob: Spiritus diuinus qui fecit me. Siue ergo Spiritus sanctus superferebatur super aquas, tenebrę contrariarum virtutum super eas esse non poterant, vbi locum sibi tanta gratia vindicabat. Siue, vt quidam volunt, aerem accipiant, respondeant qua ratione Spiritum Dei dixerit, cum satis fuerit spiritum nancupare. Hi ergo volunt à Domino Deo nostro quattuor primum elementa generata, cœlū, terram, mare, aerem, eo quod causę rerum, ignis & aer, terra & aqua sint, ex quibus mundi species constet & forma. Vbi igitur tenebrę nequitiarum spiritualium locum habere potuerunt, cum augustę huius decorē figurę mūdus induerit? Numquid simul malitiam Deus creauit? Sed ea ex nobis orta, non à Creatore Deo condita, morum leuitate generatur, non vllam creaturę habens prærogatiuam, nec auctoritatem

Malitia non à Deo creata, sed ex nobis orta est.

ctoritatem

fortitatem substantiæ naturalis, sed mutabilitatis vitium, & errorem prolapsionis. Eradicari hanc Deus vult de animis singulorum. Quomodo eam ipse generaret, cum clamet Propheta: Definite à malitijs vestris. Et præcipue sanctus David: *Define, inquit, à malo, & fac bonum? Quomodo ergo ei initiū à Domino damus? Sed hæc opinio feralis eorū qui perturbandam Ecclesiam putauerūt. Hinc Marciones, hinc Valentini, hinc pestes illæ Manichæorum funesta sanctorum mentibus tentauerunt inferre contagia. Et paullo post: Non igitur ab extraneis est nobis, quam à nobis ipsis maius periculū. Intus est aduersarius, intus auctor erroris, intus inquam clausus in nobismetipsis. Propositum tuum speculari, habitum tuæ mentis explora, excubias obtende aduersum mētis tuæ cogitationes, & animi cupiditates. Tu ipse tibi causa es improbitatis, tu ipse dux flagitiorū tuorum, atque inceptor criminum. Quid alienam naturam acceris ad excusationem tuorum lapsuum? Vtinam te ipse non impelleres, vtinā non præcipitares, vtinam non inuolueres, aut studijs immoderatiōibus, aut indignatione, aut cupiditatibus, quæ nos innexos velut quibusdam retibus tenent. Et certe in nobis est moderari studia, cohibere iracundiam, coercere cupiditates, in nobis est etiam indulgere luxuriæ: adolere libidines, inflāmare iracundiam, vel inflammati aurem accommodare, eleuari magis superbia, effundi in sœuitiam, quam reprimi humilitate, diligere in māsuetudinem. Quid naturam accusas o homo? Habet illa velut impedimenta quædam senectutem, & infirmitatem. Sed senectus ipsa in bonis moribus dulcior, in consilijs vtilior, ad constantiam subeundę mortis paratior, ad reprimēdas libidines firmior. Infirmitas quoque corporis, sobrietas mentis est. Vnde ait Apostolus: * Cū infirmor, tunc potens sum. Itaque non in virtutibus, sed in infirmitatibus gloriabatur. Responsum quoque diuinum refulsit oraculo salutari: quia
virtus

* Psal. 36.

Marcion, Valentini & Manichei Deum scelevum parentem faciunt.

In nobis est moderari studia, & cohibere affectus prauos.

* 2. Cor. 12.

virtus in infirmitate consummatur. Illa cauenda quæ ex nostra volûtate prodeunt delicta iuuentutis, & irrationabiles passionēs corporis. Quorum igitur nos sumus domini, horum principia extrinsecus nõ requiramus, nec deriuemus in alios, sed agnoscamus ea, quæ proprie nostra sunt. Quod enim possumus non facere si nolimus, huius electionem mali nobis potius debemus, quàm alijs ascribere. Ideo etiam in iudicijs istis voluntarios reos, nõ ex necessitate compulsos, culpa stringit, pœna condemnat. Tom. 4. lib. 1. Hexaameron, Cap. 8.

Non seruili ad obediendum constringimur necessitate, sed voluntate arbitra, siue ad virtutem propendemus, siue ad culpam inclinamur. Et ideos non aut liber affectus ad errorem trahit, aut voluntas reuocat rationem secuta. Tom. 4. lib. 1. de Iacob & vita beata, Cap. 1.

Verba hæc postrema B. Ambrosij de libertate humani arbitrij parum euangelica videntur Magdeburgicis Centuriatoribus, quia à a* Luthero & b* Philippo persuasi statuunt hominem inuitum & repugnantem tam ad peccandũ, quàm ad bene beateq; viuendum cogi. Quod nihil aliud est quàm Manicheum ab inferis reuocare, & omnẽ religionem ac meritum diuini numinis ex hominũ animis euellere. Quis est enim qui non statuatur se infontem, Deum vero Opt. Max. fontem illumi perennem omnis boni, omnium scelerum & flagitiorum auctorem esse, si intelligat sibi peccati iugum, & velit nolit, subeundum? Impium magis & in Deum contumeliosum, ne ipse Demon cogitare aut fingere vniquam poterit: Et omnino tamē id statuendum si voluntas nõstra fatali necessitati subiecta sit, fatentur non modo Catholici, sed etiam inter illos ipsos aduersarios nostros quam plurimi. Nicolaus Selneceus, vt ex multis testibus vnum producam, * in sua Pædagogia ita scribit: Si inenitabilis terminus vitæ fataliter statueretur, certe etiam culpa inenitabilis esset, propter quam multirapiuntur ad supplicia, atque ita Deus peccati auctor diceretur, quod & impium, blasphemũ & falsum ac execrandum est, horrendumq; dictũ & auditũ, & exercitia pietatis

Quorũ nos sumus domini, horum principia extrinsecus non requiramus.

* a In resolut. artic. 36. Et lib. de seruo arbitrio.

* b In cap. 8. Epist. ad Rom. iuxta editionem Argentorat. An. 23. & Wittenb. An. 24. per Ioannem Lufft Wittenbergæ excusis.

* Parte prima in explicacione quarti præcepti.

impedit omnia, & nocet moribus. Animaduersione itaque magis quàm confutatione digni sunt, qui Ambrosium quòd libertatem humane voluntatis defendat, accusare non verentur. Constat etiam ex cap. 2. de gratia & libero arbitrio, eum non ita extollere vires humanas vt gratia Dei quidquam detrahat. Illam enim vt omnes veteres, initium, medium & finem salutis nostræ agnoscit. Vult itaque nihil aliud, dicam vno verbo, quàm nos gratia Dei excitanti, iuuantem & quotièdè prouehenti libere vel repugnare, vel cooperari posse.

III. Peccatorum alia mortalia, alia venialia esse: & venialia recitatione orationis dominicæ expiari posse.

Merito reprehenduntur, qui sæpius agendam pœnitentiã putant, quia luxuriantur in Christo. Nam si vere agerent pœnitentiã, iterandam postea non putarent: quia sicut baptisina, ita vna pœnitentia, quæ tamen publice agitur. Nam quotidianos debet pœnitere peccati: sed hæc delictorum leuiorũ, illa grauiorũ. Tom. 1. lib. 2. de Pœnitentiã, Cap. 10.

Peccatorum alia sunt grauiora, alia leuiora.

Venialia peccata expiatur recitatione orationis dominicæ.

Monet ne abeamus in peccata grauiora & in leuioribus non subsistamus.

Certus sum quia homo baptizatus, si vitam non audeo dicere sine peccato, sed si vitam sine crimine duxerit, & alia peccata habuerit, quæ quotidie dimittuntur in oratione dicenti: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: & alijs facit quod sibi à Deo cupit fieri, quando diem finierit, vitam non finit, sed transit de vita in vitam. Tom. 1. in exhortat. ad agendam pœnitentiã.

Et in cathedra pœnitentiæ nõ sedit.] Quia omnes sub peccato sumus: non à re exigit quod vitæ naturam est, vt peccatum non facias: quia nec vnus dici infans sine peccato: sed vt non maneat in peccato quadam statione diuturna. Non omnes impij: ideo reuocaris ab omnibus cogitationibus & coniurationibus impiorum. Sed omnes peccatores: ideo admoneris vt desinas peccare. Fuerit adolescentioris lapsus ætatis: debet eum maturitatis emendare processus.

cessus. Ergo in grauiora non abeas: in leuioribus non
 stes. Tom. 1. in enarratione 1 psal. Dauidici.

IIII. *Lapsos post baptismum posse per Dei gra-
 tiam resurgere, & amissam iustitiam per sa-
 cramentum pœnitentiæ recuperare.*

Baptizatus homo si postea desertor violatorque
 sacramenti fuerit, peccat, & Deum repellit à se. Si
 autem agat pœnitentiam ex toto corde, vbi Deus
 videt, saluabitur, sicut vidit cor Dauid quando in
 parus à Propheta grauius post comminationes ter-
 ribiles Dei exclamauit, dicens: * Peccaui: & mox vt
 audiuit, abstulit peccatum suum. Quantum valent
 tres syllabæ. Tres enim syllabæ sunt, Peccaui, sed in
 tribus syllabis flamma sacrificij cordis eius ad cœlũ
 ascendit. Ergo qui egerit veraciter pœnitentiam, &
 solutus fuerit à ligamento quo erat constrictus, & à
 Christi corpore separatus, & bene post pœnitentiam
 vixerit, & post reconciliationem, cum defunctus fu-
 erit, ad Dominum vadit, ad requiem vadit, à regno
 Dei non priuabitur, & à populo diaboli separabitur.
 Tom. 1. in exhortat. ad agend. pœnitent.

V. *Cur Deus pijsimos etiam viros patiatur
 in peccata grauisima saepe prolabi.*

Et ipse Iesus erat incipiens fere annorum trigin-
 ta qui putabatur filius esse Ioseph. An vero san-
 ctus Dauid, licet multa eius in mysterium figurètur,
 non eo præcelsior, quòd hominem se esse cognouit,
 & commissum super abrepta Vriæ vxore peccatum
 pœnitentiæ putauit lacrymis abluendum, ostendens
 nobis neminem virtuti propriæ debere confidere:
 Habemus enim aduersarium magnum, qui vinci à
 nobis sine Dei fauore non possit. Et plerumque illu-
 stribus & beatis viris graui peccata fuisse reperies,
 vt quasi homines tentationi patuisse cognosceas, ne
 virtutibus egregijs plus quàm homines crederen-
 tur. Si enim Dauid, qui præsumptione virtutis clarus

*Homini si post
 susceptum ba-
 ptisma pecc-
 cet, restat pœ-
 nitentia.
 * 2. Reg. 12.*

*Ad remissionem
 peccatorum con-
 sequendam re-
 quiruntur vt
 quis agat pœ-
 nitentiam, &
 à ligamento
 quo erat cõstric-
 tus ac à Chris-
 ti corpore se-
 paratus, solo-
 uatur.*

*Dauid lapsus
 est vt intelli-
 gamus nemin-
 em debere
 virtuti pro-
 priæ confidere.*

*Labuntur se-
 pe in peccata
 viri beati &
 illustres, ne
 plus quàm ho-*

mines esse credantur.

** Psal. 7.*

** Psal. 29.*

** Ibidem.*

** Psal. 130.*

** Psal. 15.*

dixerat: * Si reddidi retribuētibus mala mihi: Et alibi: * Ego autem dixi in mea abundantia, non mouebor in æternum: statim insolentiæ huius poenā se subiisse memorauit, dicens: * Auertisti faciē tuā a me, & factus sum conturbatus Si ipse dominici generis auctor insolentiæ excepit offensam, quanto magis nos ceteri peccatores, quibus nulla suffragatur prærogatiua meritorum, insolentiæ scopulum timere debemus, in quo naufragium sit bonorum. præsertim cum tantus vir nobis & magister auctor sit & exempli, qui quasi palinodiam quādam ad repropitiandum Dominum in posterioribus canendam putauit, dicens: * Domine non est exaltatum cor meū, neque elati sunt oculi mei, Et, * Dominus à dextris meis ne commouear. Sciuit enim quando se sibi credidit esse lapsū. *Tom. 5. lib. 3. Comment. in cap. 3. Lucae.*

V I. Non esse nisi in Ecclesia Catholica remissionem peccatorum.

Ecclesia iuxta Christi institutōnem peccata & alligat & relaxat.

Ecclesia in vtroque seruat obedientiam, (Christo) vt peccatum & alliget & relaxet. Hæresis in altero immitis, in altero inobediēs, vult ligare quod non resoluat, non vult soluere quod ligauit, in quo se sua damnat sententia. Dominus enim par ius & soluendi esse voluit & ligandi, qui vtrūque pari conditione permittit. Ergo qui soluendi ius non habet, nec ligandi habet. Sicut enim secundum dominicam sententiā, qui ligandi ius habet, & soluendi habet: ita istorum assertio seipsam strangulat, vt quia soluendi sibi ius negant, negare debeant & ligandi. Quomodo igitur potest alterū licere, alterum non licere? Si quibusdam datum vtrumque est licere, aut vtrumque non licere, certum est Ecclesiæ vtrumque licere, hæresi vtrumque non licere. Ius enim hoc solis permittitur Sacerdotibus est. Recte igitur Ecclesia vindicat, quæ veros Sacerdotes habet: hæresis vindicare non potest, quæ Sacerdotes Dei non habet. *Tom. 1. lib. 1. de Penitentiā, Cap. 2.*

Sola Christi Ecclesia facultate ligandi et soluendi peccata iure sibi vindicare potest.

CAPVT SEXTVM
De discrimine legis Veteris &
Euangelij.

I. Euangelij nomine non esse nudam pro-
missionem vita aeterna intelligendam.

Miserationes tuæ multæ nimis Domine, se-
cundum iudicia tua viuifica me.] Euangeli-
um non solum fidei doctrina, sed etiam mo-
rum est magisterium & speculum iustæ conuersati-
onis. Inuenio in Euangelio, quod Dominus Iesus
multorū affectus & officia suscepit, vt doceret quo-
modo nos in his cōuersari oporteret officijs. Susce-
pit personam pastoris, & ait: * Pastor bonus animam
suam ponit pro ouibus suis. Ideo quæ pro rationabi-
li grege seipsum passioni corporis non negauit, vt
ouem lassam crucis suæ humeris superponēs pij oneris
functione recrearet. Suscepit aduocati personam:
* Ipsum enim Aduocatum habemus apud Patrem. * I. Ioan. 2.
* Pernoctabat in oratiōe pro nobis, vt nos suo infor-
maret exemplo, quemadmodum veniam nostris de-
beat exorare peccatis. Non enim ideo pernocta-
ret, quasi qui aliter Patrem nobis reconciliare non
posset, sed vt qualis aduocatus esse debeat demon-
straret, qualis Sacerdos, vt non solum diebus sed
etiam noctibus pro grege Christi debeat precator
assistere. Tom. 4. Sermonē 20. in psal. 118.

*Euangelium nō
solum fidei do-
ctrina, sed mo-
rum est ma-
gisterium.*

** Ioan. 10.*

** I. Ioan. 2.*

** Luce 6.*

*Christus cur
pernoctauerit
in oratione.*

II. Euangelium esse legem nouam.

Non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis car-
nalis. Nunc legem veterem pulsat, quæ pri-
mum data in lapideis tabulis abolita est, fractis ta-
bulis sub monte à Moysē. Noua autem lex in animo
scribitur, hoc est, in corde, non per calamum, sed per
Spiritus. Quia fides enim aeterna res est, ab Spiritu
scribitur, vt maneat. Vcetera autem præcepta, defici-
ente

*Lex vetus in
tabulis lapideis
scripta abo-
lita est, noua
vero, quæ ani-
mis inscribitur
hominum, per-
petuo durabit.*

ente mundo, cessabunt. Quomodo ergo differt lex à lege, ita differunt dispensatores illius legis à dispensatoribus legis fidei. *Tom. 4. in Epist. 2. ad Corinth. Cap. 3.*

III. *Inter litteram legis, & Euangelij gratiam quid intersit.*

DEprecabor vultum tuum Domine in toto corde meo. Legimus in veteri testamento quòd deprecatus sit Moyses vt vultum Dei videret, & responsum est ei: *Nemo videbit faciem meam & viuet. Mystice hoc primum intelligamus. Moyses legis figuram accepit. Lex per occulta mytheria nuntiauit Christum, non facie ad faciem demonstrauit, sicut Euangelium demonstrauit. In ipso enim facie ad faciem loquebatur, licet in Euangelio homo natus ex virgine apparuerit: verbum autem se per opera demonstrauerit, & fortasse hoc declaratum sit. Moysi, quòd populus Iudeorù moriturus esset, & quòd facie ad faciem Christum vidisset, & nò credidisset. Quod si ad legem referas, etiam finis legis Christus est, secundum illud Apostolicum: *Finis enim est Christus secundum legem omni credenti. Et mortua est legis interpretatio corporalis. *Tom. 4. Sermones 8. in psalmum 118.*

* Exod. 33.

*Lex per ocula
ta mysteria nū
tiauit Christu,
Euangelium de
facie ad facie
demonstrauit.*

* Rom. 10.

*Lex peccatum
denunciare po
tuit, donare
non potuit.*

Factum est verbum Domini super Ioannem Zacharie filium in deserto. Factum est autem verbum, vt sanctus baptista Ioannes penitentiam prædicaret. Et ideo plerique sancto Ioanni typù legis imponunt, eo quòd lex peccatum denūtiare potuit, donare non potuit. *Tom. 4. lib. 2. Comment. in Cap. 3. Luca.*

In hoc, inquam, mystico numero (loquitur de numero quadragenario) filij Israhel peruenientes ad myrtham, cum præ amaritudine aquam haurire non possent (habebat enim fons aquam, sed dulcedinem non habebat: erat delectabilis ad visionem, sed siccus non erat ad saporem) iniecerunt eam per Moysen ligno, dulcedinem suauiter potarunt: austeritatem

tem quam noxia vnda geſtabat, ligni abſtulit ſacramentum. Quod quidē in figura factum puto. A quam enim amaram myrrha, legem eſſe arbitror veteris teſtamenti, quæ lex prius quàm cruce temperaretur Domini, erat immittis. Iubebat enim *oculum pro oculo, dentem pro dente dari, & velut auſteris nullum miſericordiæ refrigerium porrigebat. At vero vbi ligno Euangelicæ paſſionis eſt temperata, ſtatim amaritudinem ſuam ſua uitate commutans, dulcem ſe cunctis præſtitit ad potandum, ſicut ait Prophetæ: * Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua ſuper mel & fauum ori meo. Dulcia enim ſunt eloquia quæ iubent: * Si quis te percuſſerit in maxillam, præbe ei & alteram. Si quis tibi aufert tunicam, relinque illi & pallium. Hæc eſt ergo illa amaritudo quæ dulcedine cōmutata eſt, id eſt, auſteritas legis Euangelij gratia temperata eſt. Amara enim eſt legis littera ſine crucis myſterio, de qua ait Apoſtollus: * Littera occidit. At vbi paſſionis illi ſacramenta iunguntur, omnis eius ſpiritualiter amaritudo conditur. Et de ea dicit Apoſtollus: * Spiritus autem uiuificat. Tom. 3. Sermonē 23.

** Leuit. 24. Amaritudo legis veteris Euangelij gratia temperata eſt.*
** Pſal. 118.*
** Matth. 5.*
Amara eſt legis littera ſine crucis myſterio
** 2. Cor. 3.*
** Ibidem.*

CAPVT SEPTIMVM
 De Mandatorum Dei obſeruatione,
 & bonorum Operum ad ſalutem neceſſitate.

I. Magnum eſſe inter præcepta atq; conſilia Euangelicæ diſcrimen, quod illa ſint ad ſalutem obſeruari neceſſaria, hæc vero perfectioni peculiariter deſtinata.

Diuerſis virtutibus merces diuerſa propoſita eſt. Nec aliud reprehēditur, vt aliud prædicatur, ſed omnia prædicantur, vt quæ meliora merces præferantur. Honorabile itaque coniugium, ſed

Virginitas, quæ nulli necessario præcipitur, matrimonio præferenda est.

* 1. Cor. 7.

Virginitas nõ est præcepti sed consilij.

Discriminans præcepta & consilia nõne legis.

* Matth. 19.

* Lucæ 17.

Paupertas voluntaria consilij est, & pro ea, quemadmodum etiã pro virginitate, reposita præmia iure exigij possunt.

* Matth. 19.

honorabilior integritas, nã & qui matrimonio iungit virginẽ suam, bene facit, & qui non iungit, melius facit. Quod igitur bonum est, non vitandũ est, & quod est melius, eligendũ est. Itaq; non imponitur, sed præponitur. Et ideo bene Apostolus dixit: * De virginibus autem præceptum Domini non habeo, consilium autem do. Etenim præceptum in subditos fertur, consilium amicis datur. Vbi præceptum est, ibi lex est, vbi consilium, ibi gratia est. Præceptum vt ad naturam reuocet, consilium vt ad gratiam prouocet. Et ideo lex Iudæis lata est, gratia autem electioribus referuata est. Lex vt à naturæ finibus culpæ studio demeantes, ad naturæ obseruantiam pœnæ terrore reuocaret. Gratia autem vt electos tum studio bonorum, tum propositis etiã præmijs prouocaret. Et vt intelligas distantiam præcepti atque consilij, illum recorderis, cui in Euangelio ante præscribitur: * ne homicidium faciat, ne adulterium admitat, ne falsum testimonium dicat. Præceptum enim ibi est, vbi est pœna peccati. At vero cùm se præcepta legis memorasset implese, consilium ei datur vt vendat omnia, & sequatur Dominum. Hæc enim non præcepto imperantur, sed pro consilio deferuntur. Duplex namque forma mandati est, vna præceptiua, altera voluntaria. Vnde & Dominus in alia dicit: Non occides, vbi præcepit. In alia: * Si vis perfectus esse, vende omnia tua. Ergo hic liber est à præcepto, cuius defertur a rbitrio. Itaque qui præceptum impleuerint, possunt dicere: Serui inutiles sumus, quod debuimus facere fecimus. Hoc virgo nõ dicit. Non dicit ille, qui bona sua vendidit, sed quasi reposita expectat præmia, sicut sanctus Apostolus ait: * Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te. Quid ergo nobis erit? Non enim quasi inutilis seruus, quod debuit facere, fecisse se dixit, sed quasi vtilis Domino, qui commissã sibi talẽta quæsitis multiplicauit vsuris, mercedem fidei atque virtutis, bene sibi conscius meritum quæ securus expectat. Et ideo ei cum ceteris

ceteris dicitur: * Vos qui ſecuti eſtis me, in regeneratione, cūm ſederit Filius hominis in ſede maiestatis ſuæ, ſedebitis & ipſi ſuper duodecim ſedes, iudicantes duodecim tribus Iſrael. At vero illi, qui talenta ſeruauerit, & ſi præmia, minora tamen præmia pollicetur, dicens: Quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſuper multa te conſtituam. *Tom. 1. lib. de Viduis.*

II. *Iuſtitiam hominis Chriſtiani in bonorum operum, qua ex fide ſunt, exercitatione conſiſtere.*

Vides quia ſurgunt impij, & non ſurgunt in iudicio iuſtorum: quia peccatores etſi non reſurgunt in conſilio iuſtorum, reſurgunt tamen in iudicio. Vnde videntur qui bene crediderunt, & fidem ſuam etiam operibus exſecuti ſunt, ipſi nõ iudicari, ſed ſurgere in conſilio iuſtorum. *Tom. 4. in enarratione 1. pſalmi Dauidici. Confirmari hoc Catholicum dogma de iuſtitia Chriſtiani hominis pot eſt multis Ambroſii ſententijs, quas inuenies lib. 2. huius Confeſſionis Cap. 4. de Fide & Operibus, Artic. 5.*

CAPVT OCTAVVM

De fructu ſeu effectu Iuſtificationis, de que bonorum operum meritis.

I. *Dei gratiam eſſe principium rationemque meriti noſtri.*

Mire per Hieremiam idem Dominus manifeſtat, quòd Dei gratiam nemo præueniat merito ſuo, ſed propter dilectionem qua Deus diligit, etiam auerſos ad miſericordiam trahi. * Dilectione, inquit, æterna dilexi te, propterea traxi te ad miſerationem, quia ædificabo te, & ædificaberis virgo Iſrael. Cui ſententiæ Ioannes quoque Apoſtolus congruit dicens. * Non quaſi nos dilex-

Nemo præuenire poteſt gratiã Dei ſuo merito, ſed ppter dilectionem, qua Deus nos diligit, etiam auerſi ad miſericordiam trahimur.

* Hier. 31.

* 1. Ioan. 4.

* 2. Tim. I.

* Ad Tit. I.

* Lucæ 12.

* Ibidem.

rimus Deū, sed quoniā ipse dilexit nos. Et infra: Nos ergo diligamus, quoniā Deus prior dilexit nos. Paulus quoque Apostolus in eadem est sententia, dicens in Epistola ad Timotheū secunda: * Collabora Evangelio secundum virtutem Dei, qui nos liberavit, & vocavit vocatione sancta, non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum & gratiam, quæ data est nobis ante tempora æterna. Ad Titum etiam scribens docet, nullo bono hominis merito Dei gratiam præueniri. * Eramus, inquit, & nos insipientes aliquando, increduli, errantes, seruitus desiderijs & voluptatibus varijs, in malitia & inuidia agentes, odibiles, odientes inuicem. Cū autem benignitas & humanitas apparuit Saluatoris nostri, non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam, saluos nos fecit, per lauerum regenerationis Spiritus sancti, quem effudit abunde in nos per Iesum Christum Salvatorem nostrum, vt iustificati gratia ipsius, heredes simus secundum spem vitæ æternæ. Omnis igitur illuminatarum mentium pius motus alienari quidem non potest à propria hominis voluntate: si quidem nihil recte faciet, nisi quod volens egerit: sed vt ad id quod æquū & vtile est, animi tendat intentio, de illius æternæ & incommutabilis voluntatis inspiratione concipitur. Et sicut arte medici fit in oculis caligantibus, vt possint videre quod non vident, nec tamen nõ ipsorum est visio, quam medicina contulerit: ita in cordibus tardis & hebetibus per Spiritum sanctum acies obducta tergitur, & de vero lumine tenebrose iam & deficientes lucernæ lumen accipiunt, nec tamen nisi ipsarum erit quicquid fulgoris acceperint. Vnde dicit Dominus: * Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi vt ardeat? Et idē iubet: * Lucernæ nostræ sint semper ardentes, vt scilicet superno igne accensus animus non tepescat, sed studeat semper ardere: ac si vigorem eius aliqua turbarit aduersitas, vnde cœpit inflammari, inde poscat igniri. Proinde quia

Cap. VIII. De bonor. Oper. meritis. 171

quia manifestissime & prophetica, & euangelica, & apostolica doctrina nec superbos nos vult esse, nec desides, cooperatores nos oportet esse gratiæ Dei, vt illam excitantem, iuuantem, locupletantem, & quot die prouehentem vigilanter & sobrie subsequamur, numquam cessantes ab actione gratiarum: quia inrer secunda vitæ istius & aduersa, quibus gemina semper tentatione pulsamur, si proficimus, inde alimur: si stamus, inde subsistimus: si recidimus, inde reparamur. Dicit enim Spiritus per prophetam Dauid: * A Domino gressus hominis dirigentur, & vitame eius volet. Cum ceciderit, non collidetur, quia Dominus supponit manum suam. Non itaque frustra præcipitur, vt boni simus, cum dicitur: Declina à malo & fac bonum. Sed nec frustra per Hieremiam dicit Dominus: * Timorem meum dabo in cor eorum, & visitabo eos, vt bonos eos faciam. Nec superflua erat præceptio Pauli Apostoli ad Romanos dicentis: * Noli vinci à malo, sed vince in bono malum. * Rom. 12. Cum Corinthiis dicat: * Oramus autem ad Deum, vt nihil mali faciatis. In omnibus enim monitis Dei atque mandatis vna eademque ratio est & diuinæ gratiæ & humanæ obedientiæ. Nec ob aliud vnumquod datur præceptum, nisi vt queratur præcipientis auxilium. Voces enim docentium, & litteræ paginarum que ad eruditionem audientium vel legentium Deo seruiunt, non carèt eius virtute cui seruiunt: & quando id quod iubetur, ab obediente perficitur, tunc effectus diuini operis declaratur. Vigilant autem tentatoris insidiæ, vt vbi proficit de uotio, subrepat elatio, & vt homo de bono opere in se potius, quam in Domino glorieur. Sed sollicitudo nos Apostoli contra hoc periculum monet, dicens: * Cum timore & tremore vestram salutem operamini. Deus est enim, qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate. Quanto ergo excellentius in mandatis Dei quique proficiunt, tanto maiores habent causas formidinis & tremoris, ne de ipsis probitatis auerendum, ne in-

Scriptura diuina vult nos esse cooperatores gratiæ Dei vt nos illa excitante iuuantem, et quot die prouehentem vigilanter & sobrie sequamur.

** Psal. 36.*

** Hier. 32.*

** Rom. 12.
* 2. Cor. 13.*

Non ob aliud datur præceptum, nisi vt queratur præcipientis auxilium.

** Ph. lip. 2.*

Pis omnibus diligenter cauedum, ne in-

gmen-

*Superbia rapis-
antur excessus.
sus.*

* 1. Pet. 4.

* 2. Pet. 1.

mentis mens sibi bene conscia, & laudis auida, in superbia rapiatur excessus, & fiat immunda vanitate, dum sibi videtur clara virtute. Sed contra hoc periculum quid beatus Petrus in prima epistola prædiceret audiamus: * Si quis, inquit, loquitur, tamquam sermones Dei, si quis ministrat, tamquam ex virtute quam administrat Deus, ut in omnibus honorificetur Deus per Iesum Christum, cui est gloria & imperium in secula. Item idem in epistola secunda: * Gratia, inquit, vobis adimpleatur in recognitione Domini nostri Iesu Christi, qui nunc omnia nobis diuina virtute sua, quæ ad vitam & pietatem pertinent, donauit per agnitionem suam, qui vocauit nos propria gloriæ virtute, per quam maxima nobis & pretiosa promissa donauit, ut per hæc efficiamini diuinæ confortes naturæ, fugientes eius quæ in mundo est, concupiscentiæ corruptionem. Si ergo omnia quæ ad vitam & pietatem pertinent, Deus nobis diuina sua virtute donauit, nihil magis fugiendum est, quam appetitus huius concupiscentiæ, quæ virtutem negat diuini operis, amore propriæ dignitatis. Et cum aliæ cupiditates ea tantum bona, quibus aduersantur, imminuant, hæc dum omnia ad se trahit, simul vniuersa corrumpit. Cum itaque totius superbiæ generale nomen odiosum sit, siue illa de honore suo, seu de nobilitate, vel de immodicis opibus intumescat, hæc pars ipsius omnibus tentationibus nocentior inuenitur, quæ videtur ijs, quas perditas cupit, amica esse virtutibus. Sed quia sublimiora quæque grauius corruunt, gaudet princeps superbiæ eos, quos potuerit sua impulsione prosternere, ad celsiora creuisse. Huic autem malo firmissimum bonum humilitatis occurrit. Quam ideo diximus verâ, quia omnium virtutum inexpugnabilis fortitudo, & quedam suorum est vita membrorum. Discernimus enim illam ab ijs officijs, quæ potest etiam cum mundi sapientibus habere communia, & in eo proprietatem ipsius definimus, quod per omnia Deo subditur. Nec potest

*Nihil de suis
meritis perdes*

potest quicquam de meritis suis perdere, quorum re potest, quò
causas atque prouectus non in se, sed in suo aucto- eorum causas
re constituit. Tom. 3. lib. Epist. 10. Epist. 84. nò in se sed in
suo auctore cò
stituit.

Abunde, quantum arbitror, his testimonijs de-
monstratum est, fidem qua iustificatur impius, nisi
ex Dei munere non haberi, eamque nullis meritis
præcedentibus tribui, sed ad hoc donari, vt principi-
um esse possit meritorum. Tom. 2. lib. 1. de uocatione gen-
tium, Cap. 9.

Vnde præceptum est: * Si uoueris votum, non fa- * Eccles. 5.

cias moram reddere illud. Melius est enim non vo-
uere votum, quàm uouere & non reddere. Cum enim
moram facis, non reddis votum. Est autem postula-
tio bonorum à Deo cum soluendi muneris promissio-
ne. Et ideo cum impetraueris quod petisti, ingra-
ti est tardare promissum. Sed interdum aut negligentibus
irreperit obliuio impetratorum, aut tumidis &
elatis: arrogare euentus sibi, hebetis cordis est, & bo-
num quod agit, vel quod à Deo consequitur proprijs
virtutibus vindicare, nec auctoris deputare gratiæ,
sed ipse se suorum bonorum auctorem ducere. Terri-
um genus est peccati quidem minoris, sed supparis
atrogantiæ, eorum scilicet, qui datorem bonorum
non negant, sed quæ acciderint, ea sibi propter pruden-
tiam suam ceterarumque merita virtutum iure
delata arbitrantur. Propterea etiam diuina dignos
habitos gratia, quòd nequaquam uideretur indigni
quibus talia diuinis beneficijs prouenirent. Tom. 4.
lib. 1. de Cain & Abel, Cap. 7.

Grane pecca-
tū est se suorū
bonorū aucto-
rem ducere.

II. Iustum pro operibus bonis, quæ per Dei gra-
tiam & Iesu Christi meritum ab eo sunt,
vere mereri, & legitime sperare
vitam æternam.

Mercēs magna pietatis est: & quæstus sobrieta-
tis, habere quod vsui est satis. Quid enim in
hoc mundo profunt diuitiarum superflua, cum in ijs
& nul-

& nulla adiumenta nascendi sint, nec impedimenta moriendi? Nam & sine integumento in hoc mundo nascimur, & sine viatico discedimus, sine hereditate sepelimur. Pendet per singulos nostrorū statera meritum, atque exiguis vel boni operis, vel degeneris flagitij momenti huc atque illuc sepe inclinatur: si mala vergant, heu me: si bona, præsto est venia. Nemo enim à peccato immunis, sed ubi propendūt bona, eleuantur peccata, obumbrantur, reguntur. Ergo die iudicij aut nostra opitulabūtur nobis opera, aut ipsa nos in profundum tamquam depressos lapide mergent. *Tom. 3. lib. Epist. 7. Epist. 44.*

*In die iudicij
aut nobis no-
stra opitula-
buntur opera,
aut nos in pro-
fundū mergēt*

Superbi inique agebant nimis, à lege autem tua non declinaui.] Multi non solum alieni à fide, sed etiam qui videntur non mediocria scripturarū præcepta gustasse, tentari solent prosperis superbiorum procellibus, videntes eos, qui præuaticantur legem, impietatis arbitros, arrogantes, contemtores fidelium, extollentes se aduersus eos, qui humiliant cor suum secundum timorem Dei, & præcepta cœlestia, abundare in hoc seculo diuitijs, præconijs, honoribus, potestatibus, eisque quo grauiora cōmiserint, eo affluentioribus successibus commodorum secularium secūdate: contra autem iustos viros plerumque laborare inopia, amissionibus filiorum, sterilitatibus coniugum: quo exagitati atque turbati, sensum mentis inclinant, ut putēt Dei in hoc quoddam errare iudicium, non tenentes caput veritatis: quo euidētissime comprehenditur, non in hoc seculo, sed in futuro repositam nostrorū remunerationem meritum. Sed paucorum est istud aduertere. *Tom. 4. Sermon 7. in psal. 118.*

*Nō in hoc se-
culo sed in fu-
turo reposita
est meritū
remuneratio.*

Inclinaui cor meum ad faciendas iustitias tuas in æternum propter retributionem.] Qui retributionem bonorum operū sperat à Christo, & ad eum festinat, inclinat cor suum ut faciat Christi iustitias. *Tom. 4. Sermon 14. in psal. 118.*

Iustitia tua iustitia in æternum, & lex tua veri-
tas.

tas.] Possunt quidem singuli facere opera iustitię, sed non in æternum manentia. Diues ille, cui abundauit diuitiæ in hoc seculo, fortasse fecerat aliqua opera iustitię, quorum remuneracionem in præsentia vita acceperit, quæ ad vitam æternam non pertinerint, quod non magna fuerint opera illa, nec remuneracione digna perpetua. *Tom. 4. Serm. 18. in psal. 118.*

In illa nocte erunt duo in lecto vno, vnus assumetur, & alter relinquetur.] Quid sibi vult, quod ait: Duo in lecto vno, & duæ molentes, & duo in agro, vnus assumetur & alter relinquetur? Numquid iniquus Deus, vt pares studijs & societate viuendi, atque indiscreta actuum qualitate, meritorum remuneracione discernat? Non ita est, sed pro actibus hominis, remuneracionis est æqualitas. Non ergo merita hominum copulæ vsus exæquat. *Tom. 5. lib. 8. Comment. in cap. 17. Lucæ.*

III. Iustificatum minime peccare, dum intuitu æternæ mercedis operatur.

Nam qui gloriam requirunt, his ea merces præsentium, vmbra futurorum est, quæ impediatur *in abscondito* vitam æternam, quod in Euangelio scriptum est: *ieiunandū, & liberalitas in* * Amen dico vobis, receperunt mercedem suam, de his scilicet, qui velut tuba canendo vulgare liberalitatem suam, quam faciunt circa pauperes, gestiunt. *pauperes exercenda est, vt mercedē à solo Deo quarantur.* * Similiter & de ieiunio quod ostentationis causa faciunt, Habent, inquit, mercedem suam. Honestatis igitur est vel misericordiam facere, vel ieiunium deferre in abscondito, vt mercedem videaris à solo Deo tuo querere, non etiam ab hominibus. Nam qui ab hominibus quarit, habet mercedem suam, qui autem à Deo, habet vitam æternam, quam præstare non potest nisi auctor æternitatis, sicut illud est: * Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso. *Tom. 5. Lucæ 23. 1. lib. 2. Officior. Cap. 1.*

Homines ad aliquod studiū aut præmijs aut fructibus incitantur. Omne autem studium torpescit dilati-

*Spe præmiorū
ad bene bea-
teq; viuendū
incitamur.*

dilatione. Et ideo Dominus vt præsentium fructū cumularetur deuotio discipulorum, dixit quoniam qui dimisisset omnia sua & Deum secutus esset, septies tantum reciperet & hic & in futurum. Prius hic promisit, vt fastidia dilationis auferret: addidit & in futurum, vt hic disceres credere, in futurū quoque soluenda tibi præmia. Remuneratio igitur præsentium, testimoniū futurorum est. *Tom. 1. lib. 1. de Penit. Cap. 16.*

Retribue seruo tuo.] Quomodo supra ipse Dauid ait: Non secundum peccata nostra reddas nobis, nec secundum iniquitates nostras retribuas nobis, & poscit retributionem? Illa videtur vox peccatoris esse, hæc bene sibi conscij, qui præmia boni operis exposcat. Vnde possumus etiam hoc intelligere, quod de eius persona psalmus iste formetur, qui natus ex virgine pro totius mundi redemptione ad dexteram Patris sedere præsumat, sicut ipse ait: * A modo videbitis Filium hominis sedentem ad dexteram virtutis. Non est tamen alienum, nec arrogans, si etiam Dauid remunerationē à Domino Deo suo pro egregijs laboribus postulet. Prærogatiua est fidei atque iustitiæ, de Domini fauore mercedem vsurpare. Denique reprehenditur Petrus, quia super fluctus ambulans humano magis dubitauit affectu, quam Apostolica auctoritate præsumsit. In Euāgelio quoque docemur habere fidem, & non hæsitare de ijs que supra hominem sunt gerendis. Merito ergo Dauid in superioribus quasi adhuc imperfectus, secundum peccata sibi reddi refugit atque declinat: in hoc autem psalmo, qui est posterior, quasi fundatus virtutis processu, retribui sibi secundum fidei operisque certamina deprecatur. Siquidem etiam Paulus, qui ante dixerat: * Non sum dignus vocari Apostolus, Postea ait: * Reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex: non solum autem mihi, sed & ijs qui diligunt aduentum eius. Et Apostolus pollicetur sibi, hic autem

* *Matth. 26.*

*Dauid remus-
nerationem à
Domino Deo
pro laboribus
postulat.*

*Idē facit Apo-
stolus Paulus*

* *1. Cor. 15.*

* *2. Tim. 2.*

tem verecundius adhuc precatur, quod utique non insolentis arrogantia, sed innocentis est conscientie, ab ipso, cui seruiers, petere mercedem, quam desperare, segnitiei materia, sperare autem incertium laboris est. Pere igitur confidenter, si merita suffragantur, ut talia petendo studiose elaboras, quo ea petitione sis dignior. Quis athleta, si desperet coronam, descendat in stadium? aut si eam postulet victor, offendat. Probatio spem facit, spes confidentiam. Iusti ergo talis oratio est, delectatur Dominus tali precatione, ut pro puritate conscientia vtrius auctoritate. Tom. 4. Sermone 3 in psal. 118.

Memento, inquit, Domine verbi tui seruo tuo, in quo mihi spem dedisti.] David sperare non desinit & propheticae fidei auctoritate conuenit Dominum, ut meminerit promissorum suorum, quorum in memor esse non soleat. Sanctis enim quodcumque spondent, implere consuevit, nostrarum immemor iniquitatum, suarum non immemor sponsonum. Denique scriptum est: *Ego sum, ego sum qui deleo iniquitates tuas, & memor non ero: tu autem memor cito, & iudicemur. Vult obliuisci quaecumque minitatus fuerit peccatoribus, si vias aliquando conuertant: vult etiam conueniri, ut si quis proposita securus virtutibus premia bene certauerit, fructum remunerationis expectet, quin etiam exigat, sicut habes scriptum: *Certamen bonum certavi, cursum consummaui, reposita est mihi corona iustitia. Non est enim atrogans vsurpatio, sed fidelis, quia verum Deum non posse fallere confitetur. Ideoque admonet & David, dicens: Ut meminerit Dominus verbi sui, quo nos ad sperandum prouocat, ut terrenis renunciemus, inhaereamus caelestibus. Tom. 4. Sermon. 7. in psal. 118.

* Esa. 43.

Ex promissione Christi opera nostra mercede caelestia digna habentur.

* 2. Tim. 4.

Quae est dextra nisi actiuosa anime virtus? Quae si Domini voluntate dirigatur, nihil aliud desiderat, nil querit, nullas mundi huius opes, nulla adiuuenta deposcit. Ideo dicit sanctus David: Quid enim

M mihi

Christus est mihi restat in cælo, & à te quid volui super terram ?
merces vniuer- Id est, tu portio mea es, abundas mihi ad omnia, ni-
forum. hil quesivi aliud, nisi vt te partem haberem, nulli me
 cælesti, vt gentiles, subdidi creaturæ, nullas seculi
 huius diuitias & voluptatum illecebras concupiui.
 Nullius egeo qui à te assumtus sum, nec superest in
 cælestibus quod amplius quærâ, nihil habens omnia
 habeo, quia Christû habeo, cui Pater altissimus non
 pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quo-
 modo ergo non cum illo omnia nobis donauit? sicut
 Apostolus dixit: * Omnia enim in Christo, per
 quem omnia, & in quo stant omnia. Omnia ergo in
 illo habens, aliam non quæro mercedem, quia ipse
 est merces vniuersorum. *Tom. 4. lib. 3. de interpellatione
 David, Cap. 12.*

* Rom. 8.

Præscientia
Dei non tollit
ur studia orã-
di, nec liberũ
arbitrium.

Qui bona gef-
serunt secun-
dũ merita sua
coronabuntur

Quamuis ergo quod statuit Deus, nulla possit ra-
 tionem non fieri, studia tamen non tolluntur orandi,
 nec per electionis propositum liberi arbitrij deuotio
 relaxatur. Cùm implendæ voluntatis Dei ita sit
 præordinatus effectus, vt per laborem operum, per
 instantiam supplicationum, per exercitia virtutum,
 fiant incrementa meritorum: & qui bona gesserint,
 non solum secundum propositum Dei, sed etiam secun-
 dum sua merita coronentur. *Tom. 2. in fine lib. 2. de
 vocatione gentium.*

IIII. *Vt in hac vita diuersa sunt hominum me-
 rita, ita post hanc vitam præmia quoque non
 equalia omnibus tribui, sed propriam
 meritorum cuiusque ratio-
 nem haberi.*

* Psal. 33.

I Deo (Psalmographus) dicebat: * Notum fac mihi
 Domine finem meum, & numerum dierum meo-
 rum, qui est, vt sciam quid desit mihi. Finẽ illum que-
 rit promissorum cælestium, vel illum quando vnũ-
 quisque surget suo in ordine, primitiæ Christus, de-
 inde hi qui sunt Christi, qui in aduentũ eius credi-
 derunt,

derunt, deinde finis. Tradito enim regno Deo & Patri, & euacuatis omnibus potestatibus, * vt Apostolus dixit, perfectio incipit. Hic ergo impedimētum, hic infirmitas etiam perfectorum, illic plena perfectio. Ideo & dies illos requirit vitæ æternæ qui sunt, non qui prætereunt, vt cognoscat, quid sibi desit, quæ terra sit repromissionis, perpetuos fructus ferens, quæ prima apud Patrem mansio, quæ secunda, quæ tertia, in quibus pro ratione meritorum vnusquisque requiescit. *Tom. 1. lib. 1. Officiorum, Cap. 48.*

* Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo, inquit, omnes viuificabuntur. Vnusquisque autem in ordine suo, primitiæ Christus, deinde qui sunt Christi, qui in aduentu eius crediderunt, deinde finis. Erit igitur ordo diuersus claritatis & gloriæ, sicut erit ordo meritorum. Processus quoque ordinum, processum exprimit claritatis. *Tom. 4. libro de bono mortis, Cap. 11.*

Beati pauperes, quia vestrum est regnum Dei.] Denique sicut incrementa virtutum, ita etiam sunt incrementa præmiorum. Plus est enim Dei esse filium, quam possidere terram, & consolationem mereri. Sed quia & primum præmium regnum cælorum est, & vltimum præmium regnum cælorum est, numquid æquale præmium incipientibus atque perfectis est? Ne forte mystice docemur, quia est primum regnum cælorum illud Apostolicum: * dissolui & esse cum Christo? Habes primum regnum, quando sancti rapiuntur in nubibus obuiam Christo in aera. Multi enim dormientium surgēt, isti in vitam æternam, illi in opprobrium. Primum ergo regnum cælorum sanctis propositum est in absolute corpore, secundum regnum cælorum est post resurrectionem esse cū Christo. Cū fueris in regno cælorum, tunc processus est mansionum: & si vnum regnum, diuersa tamen merita sunt in regno cælorum. Post resurrectionem terram tuam incipies possidere absolute à morte. Ille enim, cui dicitur: * Terra es, & in terram ibis, non possidet terram suam: non enim

* 1. Cor. 15.

Matth. 20.

In celo diuersa

sunt mansiones,

in quibus

pro ratione me-

ritorum vnus-

quisque requies-

cit.

* 1. Cor. 15.

* Philip. 1.

1. Theß. 4.

Daniel. 12.

Vnum est re-

gnum cælorum,

sed diuersa in

eo sunt præ-

mia.

* Gen. 3.

potest esse possessor, qui non capit fructum. Absolutus igitur per dominicam crucem, si tamen intra iugum Domini fueris inuētus, consolationem in ipsa possessione reperies, consolationem sequitur delectatio, delectationem diuina miseratio. Quem autem miseratur Dominus, & vocat: qui vocatur, videtur vocantem: qui Deum viderit, in ius diuinæ generationis assumitur: tunc demum quasi Dei filius cœlestis regni diuitijs delectatur. Ille igitur incipit, hic repletur. Nam & intrahoc seculum multi in imperio Romano sunt, sed maiorem imperij gratiā, qui propiores Imperatori sunt, consequuntur. *Tom. 5. lib. 5. Comment. in 6. cap. Luca.*

In Romano Imperio nō est eadem omnium cōditio qui Imperatori ad- sunt.

In se autem reuersus dixit: **Quantis panibus mercenarij patris mei abundant?]** Mercenarij qui sunt, nisi qui ad mercedē seruiunt? qui sunt ex Israel, non id quod bonum est, prohibitis studio persequentes, nec virtutis gratiā, sed vtilitatis studio prouocati? At vero filius, qui habet sancti Spiritus pignus in corde, secularis mercedis lucella non querit, qui ius seruat heredis. Sunt etiam mercenarij qui conducuntur ad vineam. Ponus mercenarius Petrus, Ioannes, & Iacobus, quibus dicitur: * Venite, faciam vos piscatores hominum. Isti non siliquis, sed panibus abundabant. * Denique & collegerunt fragmentorum cophinos duodecim. O Domine Iesu, si nobis auferas siliquas, & panes tribuas. Tu enim dispensator in domo es Patris. O si nos quoque mercenarios digneris conducere, licet sero venientes. Nam & vndecima conducis hora, & æqualem dignaris mercedem soluere, æqualem mercedem vitę, non glorię. *Tom. 5. lib. 7. Comment. in cap. 15. Luca.*

*Mercenarij sunt Apostoli. * Matth. 4. * Ioan. 6.*

Paterfamilias euāgelicus aequalē mercedem tribuit omnibus mercenarijs suis rite, non glorię.

Quemadmodū sol ceteraq; astra vnius quidē sunt na-

Alia claritas solis, alia claritas lunę, & alia claritas stellarum. Stella enim ab stella differt in claritate.] Vnius naturę comparatione vtitur ad indifferentię substantię reddendam rationem, quia sicut sol & luna & stellę, cū sint vnius quidem naturę, diuersę tamen claritatis sunt: ita & homines cū sint vnius quidem

quidem generis, merito tamen dissimiles erūt in gloria, *dinense*
 na: vt claritati solis illorum dignitas exæquetur, qui *tamen claritas*
 centesimum numerum habēt, qui vt perfecti essent, *is, na & ho-*
 primi gradus æmuli fuerunt, de quibus dictum est: *mnes cū sint*
 * Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno Patris sui. *vnus generis,*
 Lunari autem claritati hi comparādi sunt, qui sexa- *merito tamen*
 gesimum numerum bonis operibus mercati sunt, vt *dissimiles erūt*
 secundi gradus meritum haberent. Stellis autem cla- ** Matth. 13.*
 rioribus eorum merita comparanda sunt, qui secun-
 dum tricesimum numerū tertij gradus dignitatem
 iustis laboribus quesierunt. Sequentibus vero stellis,
 quæ inter claras & obscuriores mediæ sunt, peccato-
 res homines coaptādi sunt, qui de tribus nullius gra-
 dus adipisci honorem voluerunt. *Tom. 5. in cap. 15. 1.*
Epist. ad Corinthios.

V. Merita vnus alteri prodesse.

EXsurgentes autem viri, conspexerunt in faciem
 Sodomæ & Gomorræ.] Vnde discimus, quan- *Patriæ murus*
 tus murus sit patriæ vir iustus, quem admodum non *vir iustus.*
 debeamus inuidere sanctis, nec temere derogare. Il-
 lorum enim fides nos seruat, illorum iustitia ab exci-
 dio defendit. Sodoma quoque, si habuisset viros de-
 cem iustos, potuit non perire. *Tom. 4. lib. 1. de patriar-*
cha Abraham, Cap. 6.

In nullo tantam fidem inueni in Israel.] Videte
 œconomiam Domini, probatur fides domini, & ser-
 uifantitas roboratur. Potest ergo meritum domini *Meritū domi-*
 etiam famulis suffragari: non solum fidei me- *ni famulis sus-*
 rito, sed etiam studio disciplinæ. *fragari potest*
Tom. 5. lib. 5. Comment. in
cap. 7. Luca.

FINIS LIBRI SECVNDI.